

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

другого (магістерського) рівня

ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ГАЛУЗІ: ТАКТИКИ І СТРАТЕГІЇ

Виконала:

студентка VI курсу, групи ГФз-313м

спеціальності 035 – «Філологія»

за ОПП 035.04 – Германські мови та

літератури (переклад включно)

АФАНАСЕНКО КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

Керівник: *к.філол. н., доц. К. В. Тарасенко*

Рецензент: *к.філол. н., доц. А. А. Леценко*

Запоріжжя – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
 (повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет
 Кафедра теорії та практики перекладу
 Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр
 Спеціальність 035.04 Рішологія (германські мови та літератури (переклад включно))
 (код і назва)
 Напрямок підготовки _____
 (код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Триходько А.М.

"19" 12 2018 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ

Абрамасенко Катерині Сергіївни
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Переклад текстів літературознавчої галузі: тактики і стратегії

керівник проекту (роботи) Штарасенко К.В., к.філол.н., доц.
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "30" 10 2018 року № 310

2. Строк подання студентом проекту (роботи) 03.12.2018

3. Вихідні дані до проекту (роботи) тексти літературознавчої монографії Літера Барри „Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory” (англійська та українська версії), теоретичні роботи з перекладознавства.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) описати критерії визначення поняття літературознавчий текст його смислове наповнення та жанрово-дискурсивну параметризацію; визначити граматичні труднощі перекладу літературознавчого тексту; встановити засоби подання граматичних та синтаксичних труднощів при перекладі текстів літературознавчої тематики.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Чемає

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Шарасенко К. В., доц.		
II	Шарасенко К. В., доц.		
III	Шарасенко К. В., доц.		
IV	Куравель С. М., ст. викл.		
нормоконтроль	Ліггорна А. В., доц.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2018 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вибір теми, отримання завдання на проведення дослідження	вересень 2017	виконано
2.	Підготовка та узгодження розширеного плану-конспекту дипломної роботи	листопад 2017	виконано
3.	Підготовка першого розділу роботи для читання науковим керівником	грудень 2017	виконано
4.	Підготовка другого розділу роботи для читання науковим керівником	січень 2018	виконано
5.	Підготовка третього розділу роботи для читання науковим керівником	травень 2018	виконано
6.	Підготовка четвертого розділу роботи, написання вступу та висновків до роботи	листопад 2018	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування та нормоконтроль	грудень 2018	виконано

Студент

(підпис)

Шарасенко К. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

Шарасенко К. В.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

МР: 109 с., 98 джерел.

Об'єкт дослідження – текст літературознавчої тематики.

Мета роботи – виявлення специфіки перекладу текстів літературознавчої тематики.

Методи дослідження – метод перекладацького аналізу; метод суцільної вибірки; метод комплексного лінгвістичного аналізу; метод типологічного аналізу.

В першому розділі магістерської роботи висвітлено типологічні особливості та жанрову специфіку англійських текстів гуманітарного спрямування, до яких належать і тексти літературознавчого спрямування, виокремлено лексичні особливості їхнього перекладу. У другому розділі магістерської роботи проаналізовано граматичні проблеми перекладу англійських текстів літературознавчого спрямування, виявлено причини та встановлено способи подолання перекладацьких труднощів. В третьому розділі наукову увагу зосереджено на синтаксичних проблемах перекладу тексту літературознавчої тематики на прикладі сучасної літературознавчої монографії Пітера Баррі «Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory» (англійська та українська версії). В четвертому розділі роботи розглянуто питання охорони праці. В результаті проведеного дослідження запропоновано алгоритм перекладу англійських текстів літературознавчої тематики. Отримані результати можуть бути використані в процесі перекладу науково-технічних текстів, зокрема, текстів царини гуманітаристики.

ТЕКСТ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ, ВІДДІЄСЛІВНІ ФОРМИ, ЕМФАЗА, ІНВЕРСІЯ, ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ, ПАРЕНТЕЗА.

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ.....	9
1.1. Текст літературознавчої тематики як об'єкт наукової уваги . . .	9
1.2. Лексичні особливості тексту літературознавчої тематики.....	15
1.3. Граматичні особливості тексту літературознавчої тематики . . .	19
1.4. Алгоритм аналізу перекладу тексту літературознавчої тематики	28
РОЗДІЛ 2. ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ.....	34
2.1. Граматичні питання перекладу текстів літературознавчої тематики: загальний огляд.....	34
2.2. Труднощі перекладу різних типів словосполучень.....	38
2.3. Граматичні трансформації на рівні словосполучення.....	40
2.4. Відтворення значень синтаксичних конструкцій.....	43
2.5. Перекладацькі трансформації на рівні речення.....	46
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ: ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	52
3.1. Переклад детермінантів речення.....	52
3.2. Відтворення в процесі трансляції форм підмета в тексті літературознавчої тематики.....	58
3.3. Передача значень емпізи.....	65
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	69
4.1. Аналіз потенційних небезпек.....	69
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	71
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці	73

4.4. Заходи з пожежної безпеки.....	80
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях...	80
ВИСНОВКИ.....	87
SUMMARY.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	104
Додаток А. Тези доповіді «Лексичні особливості наукового тексту літературознавчої тематики».....	104

ВСТУП

Наукова література гуманітарної сфери є надзвичайно поширеною на сьогоднішній день у зв'язку з антропоцентричними засадами, на яких відбувається наразі науково-технічний прогрес. З огляду на специфіку сучасної наукової парадигми знань, в полі зору дослідників опиняється частіше письмова комунікація, в якій зразками текстів з царини гуманітаристики є наукові статті, тези доповідей, монографії. Водночас залишається недостатньо глибоко дослідженою жанрова розбудова метатекстів, тобто критичних зауваг, створених літературознавцями як свого роду дороговказ для тих, чия художня творчість чи науковий інтерес пов'язані з літературною полісистемою. Те саме стосується відтворення в процесі перекладу особливостей мовного ресурсу, яким постає в очах вдумливого дослідника літературознавчий текст. Останнє твердження зумовлює **актуальність** нашого дослідження, яка полягає у більш прискіпливому погляді на текст літературознавчої тематики як об'єкт перекладу, розгляду лексичних та граматичних особливостей такого тексту та тактик та стратегій їх відтворення в процесі міжмовної та міжкультурної комунікації.

Об'єктом дослідження є текст літературознавчої тематики.

Предметом цього дослідження є особливості перекладу текстів літературознавчої тематики.

Мета роботи полягає у виокремленні особливостей перекладу текстів літературознавчої тематики, тобто жанрово-специфічному тексті з царини гуманітаристики. Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань:

- описати критерії визначення поняття літературознавчий текст, його смислове наповнення та жанрово-дискурсивну параметризацію;
- визначити граматичні труднощі перекладу літературознавчого тексту;

- встановити засоби подолання граматичних та синтаксичних труднощів при перекладі текстів літературознавчої тематики.

У процесі роботи було використано такі **методи дослідження**: метод суцільної вибірки; метод комплексного лінгвістичного аналізу; метод типологічного аналізу; метод перекладацького аналізу.

Матеріалом роботи слугували тексти літературознавчої монографії Пітера Баррі «Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory» (англійська та українська версії)

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній зібрано та систематизовано теоретичну інформацію щодо засобів перекладу текстів літературознавчої тематики.

Практичне значення даного дослідження полягає у можливості застосування його результатів при подальшому вивченні англомовних текстів літературознавчої тематики у їх зіставленні з українськомовними перекладами з метою удосконалення стратегій відтворення літературознавчої термінології в процесі трансляції.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми № 61118 кафедри теорії та практики перекладу ЗНТУ "Система й структура германських мов у когнітивно-комунікативній парадигмі знання". Тему роботи затверджено наказом ректора № 310 від 30.10.2018.

Апробація роботи. Основні положення цієї дипломної роботи пройшли апробацію у доповіді на щорічній науково-практичній конференції «Тиждень науки – 2018», тези доповіді опубліковано у збірнику матеріалів конференції.

Структура і обсяг роботи обумовлена логікою дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел (98 найменувань). Загальний обсяг роботи – 109 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕКСТУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ

1.1. Текст літературознавчої тематики як об'єкт наукової уваги

Тексти літературознавчої тематики належать до наукового стилю, сферою їхнього використання є наукова діяльність в царині гуманітаристики. Науковий дискурс (поняття, яке в нашій роботі не тотожне науковому стилю) загалом характеризується систематизованністю онтологізованого знання, науковою комунікацією, а також системою наукових текстів, що є способом вербалізації наукового знання у відповідності до правил наукової комунікації [Мішанкіна 2007; Мішанкіна 2010; Тарасенко 2018].

Науковий стиль функціонує як норма, що передбачає певний тип організації мовних одиниць. Він характеризується цілісністю і реалізацією у певній формі, яка представлена завершеним мовним твором [Брандес 1988, с. 63-67]. Нормативна складова стилю – це результат формалізації, ціннісна його складова відображає змістову площину текстів. Головне призначення текстів наукового стилю – систематизація знань, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, виклад матеріалу, презентація наукових даних суспільству на антропоцентричних засадах.

Поняття тексту літературознавчої тематики є одним з основних у сучасній гуманітаристиці, він фактично дають уявлення про те, якого етапу розвитку досягли літературні взаємовідносини у світі. За О. Селівановою, текст літературознавчої тематики як форма словесної реалізації наукового стилю є цілісною семіотичною формою лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегрована, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури [Селіванова 2006, с. 715].

Надзвичайно ємку характеристику текстів літературознавчої тематики запропонував свого часу М. Шмелінг, який підкреслює, що в наукових дискусіях в царині гуманітаристики слова з префіксами інтер-, транс-, крос- та між- складають питому частину професійного мовлення, оскільки об'єктом дослідження в літературознавчих текстах постають зв'язки між різними культурами, літературами, частинами одного тексту, між різними культурами й теоріями тощо. Не менш значущими є дослідження, представлені в текстах літературознавчої тематики, присвячені вивченню Іншого, тобто звернені до питань, що привертають увагу науковців в царині постколоніальних студій [Шмелінг 2011, с. 204].

Сутність текстів літературознавчої тематики органічно пов'язана з іншими текстами з царини гуманітаристики. В історії культури гуманітарних наук, філософії, психології, соціології, економіки, завжди простежувався інтерес до основ людського мислення, від античного філософського уявлення про світ в цілому й місця в ньому людини, й до сучасної антропоцентричної парадигми.

Д. Дроздовський стверджує, що питомою рисою текстів літературознавчої тематики є звернення до аналізу поняття кордону. Дослідник особливо підкреслює, що кордон у літературознавчих дослідженнях існує як фізична, психологічна, соціокультурна, тобто антропологічна, категорія. Не слід забувати про головну особливість такого розмежування: кордони проходять усередині людини, в людській свідомості, й в межах тексту, причому все це є включеним в параметри сучасного глобалізованого світу, вказує дослідник [Дроздовський 2012, с. 199].

Вплив глобалізації на особливості функціонування, побудови й розвитку текстів літературознавчої тематики докладно аналізує у своїй науковій розвідці І. Лімборський. Дослідник пунктирно окреслює складні транснаціональні й транскультурні трансформації в різних національних літературах за доби глобалізації. Взаємодію та діалог літератур дослідник розглядає в річищі проблем імагології, генології, інтермедіальності й

перекладознавства з урахуванням опозиційних та корелятивних культурних концептів та кодів, як-от «свій / чужий», «центр / периферія», «мейнстрім / культурне пограниччя» [Лімборський 2011].

Важливим для глибшого розуміння поняття тексту літературознавчої тематики є концепція меж культурної ідентичності, тобто аналітична модель зустрічі «свого / чужого» в художній свідомості, що є предметом найсучасніших досліджень на межі літературознавства, літературної компаративістики, перекладознавства та постколоніальних студій. В цьому аспекті низка модерних текстів літературознавчої тематики присвячена вивченню питання канону й долі світових шедеврів за доби глобалізації.

Питомою ознакою модерних текстів літературознавчої тематики є діалогічність, органічно пов'язана з явищем інтертекстуальності. Діалогічність є природньою ознакою також і національних літератур, причому одним з каналів міжкультурного й міжлітературного зв'язку виступає переклад.

Як зазначає львівська дослідниця О. Лучук, діалогічність можна розглядати двопланово, у «зовнішньому» й «внутрішньому» вимірах. Перший пов'язаний з присутністю будь-якої національної літератури в іншій національній літературі, другий характеризує процес адаптації творів світової літератури національною літературною полісистемою [Лучук 2004, с. 8].

Інтертекстуальність є важливою сучасних текстів літературознавчої тематики, оскільки за останні півсторіччя увесь світ метафорично переосмислено як текст, що сприймається відтепер як полікомпонентна знакова тотальність, де у семіотичному взаємозв'язку в природному універсумі перебуває людина з її історією, культурою, особистісною та соціальною самореалізацією.

Широкий науковий загал одностайно визначає інтертекстуальність як наявність у тексті слідів інших текстів (вужкий підхід), та як діалогічний зв'язок тексту у семіотичному універсумі як з попередніми, так і з подальшими текстами (в широкому сенсі) [Гусева 2009; Литвиненко 2008;

Михайлова 1999]. В текстах літературознавчої тематики такий зв'язок характеризується багатомірністю: через зміст, жанрово-стилістичні особливості, структуру, формально-знакове вираження, тощо. Н. Мішанкіна вважає інтертекстуальність питомою ознакою наукових текстів, оскільки комунікант апелює до системи знання, сформованої в певній царині наукових знань [Мішанкіна 2010; Мішанкіна 2007].

Перший тип вказаного зв'язку називається рекурсивним, а другий – прокурсивним. Таким чином реалізовано текстовий процес, текстову динаміку. Звідси витікає думка відносно міжтекстуальних зв'язків у текстах літературознавчої тематики як засобу продукування, передавання та зберігання наукової інформації про об'єкт дослідження подібних текстів, про що йшлося вище.

При цьому загальними ознаками текстів літературознавчої тематики вважаються вирішення наукової проблематики з царини літературознавства, літературної компаративістики тощо, а також діалогічність. Діалогічність представленого загалом жанром наукової статті з літературознавчої тематики, і вона носить як імпліцитний, так і експліцитний характер.

З п'яти типів інтертекстуальних відносин (за Ж. Женнетом) в текстах літературознавчої тематики продуктивним є, безперечно, співіснування двох чи більше текстів в одному, у випадку дотримання наукової етики, тобто реалізація інтертекстуальності у вигляді цитації.

Іншими прикладами реалізації зазначеного феномену будуть паратекстуальні стосунки між текстами літературознавчої тематики та їхніми заголовками, епіграфами, тощо. Критичне посилання на передуючий текст є яскравим прикладом рекурентності в текстах літературознавчої тематики, коли текст та передтекст знаходяться у метатекстуальних відносинах. Загальний прагматичний потенціал цитації, критичних та бібліографічних посилань, епіграфу включає референційну, оцінну, етикетну та декоративну функції. Саме завдяки вживанню посилань реалізується імпліцитна

діалогічність текстів літературознавчої тематики, одночасно експліцитну діалогічність реалізує категорія адресата.

Таким чином, інтертекстуальність в текстах літературознавчої тематики виступає архітектонічним принципом становлення наукового тексту шляхом актуалізації зв'язків одного тексту з іншими текстами цього ж чи іншого автора, та з такими прецедентними феноменами, як цитата, на рівні змісту, структури та жанрово-стилістичних особливостей. Встановлення автором наукової статті рекурентних чи прокурентних відносин призводить до включення в текстову тканину фрагментів прецедентних текстів і ставить на меті вирішення проблеми когнітивного дисонансу.

Вивчення інтертекстуальності в аспекті категоріального та комунікативного підходів до тексту літературознавчої тематики спонукає до розгляду подібних текстів в ситуації спілкування, тобто дискурсі.

Дискурсивність текстів літературознавчої тематики можна простежити до їх визначення як прагматизованої форми тексту (згадаймо Е. Бенвеніста, який називав дискурс «мовленням, яке привласнюється» [Бенвеніст 1975, с.276]). Наразі пунктирно окреслимо ознаки дискурсивності текстів літературознавчої тематики. Породження усних текстів літературознавчої тематики (наприклад, доповідей на конференціях) можна віднести до когнітивних процесів, пов'язаних з творенням мовленнєвої поведінки. Будь-який текст літературознавчої тематики можна розглядати як послідовність взаємозв'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання. Вочевидь, тексти літературознавчої тематики є формою мовленнєвого спілкування, що передбачає зв'язок між мовцем та слухачем, тобто такі тексти можна вважати складною комунікативною подією.

Тексти літературознавчої тематики можна тлумачити як соціолінгвістичну структуру, яка створюється адресатом у певних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях. Виходячи з розуміння дискурсивності текстів літературознавчої тематики, логічно увести поняття «літературознавчий дискурс» з метою об'єднання усіх текстів

літературознавчої тематики, який, на нашу думку, має власний понятійно-категоріальний апарат (терміносистему літературознавчих термінів), дискурсивне поле, в межах якого діяльність учасників варіюється в залежності від соціокультурних чинників.

Для подальшої характеристики текстів літературознавчої тематики доцільно розмежувати їхні жанри. На необхідність жанрової диференціації вказує М. Брандес. Дослідниця підкреслює зв'язок між формою та змістом в аспекті перекладу: «формами, що зумовлюють сприйняття змісту, виступають жанр та стиль» [Брандес 1988, с. 116].

Як вже зазначалося, літературознавчі тексти належать до наукового дискурсу, тієї його частини, яка звернена до сфери гуманітарного знання. Серед сформованих жанрів науково-технічного дискурсу ми вирізняємо основні: монографія, дисертація, виступ, доповідь, тези, стаття, анотація, автореферат, рецензія тощо. Релевантним для нашого подальшого дослідження є прискіпливе вивчення жанру монографії, оскільки саме монографічне дослідження планується проаналізувати в аспекті перекладу в дослідницькій частині нашої наукової роботи.

В жанрі монографії на літературознавчу тематику реалізуються всі категоріальні ознаки наукового дискурсу. Серед основних прагматичних характеристик такого тексту будуть наступні. По-перше, призначення повідомлення, що пов'язане з необхідністю віднайдення ідей, визначення понять і категорій, формулювання концепцій, доведення теорій, обґрунтуванням гіпотез, винайденням класифікацій, роз'ясненням явищ, систематизацією гуманітарного знання. По-друге, зміст повідомлення, у нашому випадку – теоретичні відомості та практичні знання про комунікацію учасників літературного процесу. Дотичною до прагматичних параметрів текстів літературознавчої тематики є обрання автором монографічного дослідження певних комунікативних стратегій, з метою повідомлення нового знання та доведення його істинності, критичного переосмислення вже існуючого текстового матеріалу тощо. І нарешті, важливою є наявність

комунікативного завдання, тобто передавання адресату знань у переконливій і доступній формі.

Звідси логічно постулювати стильові ознаки текстів літературознавчої тематики, представлених у вигляді монографій: абстрагованість, узагальненість / конкретність, підкреслена логічність, точність, ясність та об'єктивність викладення матеріалу, оцінність, що є логічно вмотивованою, переконливість, аналіз, синтез, аргументація, встановлення та пояснення причинно-наслідкових відношень, висновки тощо.

1.2. Лексичні особливості тексту літературознавчої тематики

Загалом, типовими стильовими ознаками мови текстів літературознавчої тематики, як і будь-яких текстів, що належать до науково-технічного стилю, є інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість.

Важливим для розуміння особливості текстів літературознавчої тематики є усвідомлення наявності в них чотирьох основних рівнів організації (за Г. Онуфрієнко [Онуфрієнко 2012]): мовно-структурного, мовно-когнітивного, комунікативно-риторичного та комунікативно-прагматичного [Онуфрієнко 2012, с. 336]. Інформація в такого типу текстах розпорошена по чотирьох рівнях: когнітивному, мовному, соціальному й культуральному, що дало змогу дослідниці Т. Хомутовій [Хомутова 2010, с. 63] говорити про особливу, інтегральну модель наукового тексту, побудовану з опертям на інтегральну моделі К. Вілбера й О. Кубрякової.

Щодо мовно-когнітивного рівня, доцільно вести мову про поняттєвість наукового тексту. Ця категорія реалізується структурно через гомогенні та гетерогенні терміноодиниці, котрі називають відомі поняття (терміни-нотоніми) й нові поняття (терміни-неоніми) [Онуфрієнко 2012, с. 338]. Таким чином, поняттєвість наукового тексту пов'язана з точністю. Точність мови –

це відповідність змісту мовлення предметно-речовій дійсності, реальним предметам, явищам та особам і системі понять про них. Точність залежить від вибору слова чи вислову, а також віж уміння комунікантів зіставляти слово, предмет (річ, ознаку) і поняття. Точне слововживання забезпечується знанням системи лексичних значень, розмежуванням значень багатозначного слова, слів-синонімів, омонімів, паронімів.

Вживання великої кількості термінів, слів у прямому значенні, обмеження синонімічних заміन сприяють точності наукового стилю. Багатозначні слова виступають у текстах наукового стилю лише в одному чітко визначеному контекстом значенні, завдяки чому досягається однозначність висловлювань.

Типовою лексичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями. Саме слово «термін» має латинське походження – *terminus*, – що в перекладі означає «межа, кордон» [Даль 2006, с. 289]. Існують різні лінгвістичні підходи до вивчення термінів. В. Лейчик, наприклад, розглядаючи терміни як особливі слова в лексичному складі природної мови, дає таке тлумачення: «Термін – це лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає загальне, конкретне або абстрактне поняття теорії певної спеціальної галузі знань або діяльності» [Лейчик 1989, с. 10]. У наведеному визначенні автор наголошує, що терміни володіють усіма семантичними та формальними ознаками слів і словосполучень природної мови. Терміни функціонують в лексиці мови для спеціальних цілей, а не в лексиці тієї чи іншої природної мови в цілому. У лексиці мови для спеціальних цілей терміни використовуються як засіб позначення спеціальних загальних понять. Терміни є елементами терміносистем, що відображають (моделюють) теорії, якими описуються спеціальні сфери – об'єкти мови для спеціальних цілей [Лейчик 1989; Лейчик 2007].

На противагу В. Лейчик, Г. Винокур досліджує терміни не як особливі слова, а як слова в особливій функції – номінативній: «Особлива функція, в якій виступає слово як термін, це функція називання» [Винокур 1993, с. 5].

Б. Головін розглядає термін як слово або підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, яке виражає і формує професійне поняття і використовується для розуміння і засвоєння наукових та професійно-технічних об'єктів і відносин між ними [Головін 1987, с. 5].

І. Арнольд надає таке поняття терміну: «Термін – це слово або стійке словосполучення, що служить уточненням найменуванням поняття, специфічного для певної галузі знань, виробництва, культури». Уточнення терміна досягається завдяки існуванню в спеціальній літературі дефініцій, що точно вказують вкладене в той чи інший термін значення і його межі. Так, наприклад, наукова дефініція терміну «повний омонім» може мати такий вигляд: «Повними омонімами називаються слова, що відносяться до однієї і тієї ж частини мови, однакові за звучанням, написанням і граматичним формам, але відрізняються за значенням» [Арнольд 2012, с. 267].

Характерні ознаки терміна такі: належність до певної термінологічної системи; наявність дефініції (визначення); однозначність в межах однієї терміносистеми; точність; стилістична нейтральність; відсутність синонімів та омонімів у межах однієї терміносистеми; відсутність експресивності, образності, суб'єктивно-оцінних відтінків.

Так, В. Перхач наголошує, що термінологія має характеризуватися такими чинниками: досконалість, економічність, консонантність. Під досконалістю термінології дослідник розуміє її чітку граматичну структуру, логічність та вмотивованість термінів; під економічністю – її інформативність, легкість у вивченні, короткість терміноодиниць; під консонантністю – милозвучність, артикуляційну та правописну зручність термінів [Перхач 1994, с. 8].

Очевидно, що вивчення термінологічної лексики буде тим успішнішим й ефективнішим, чим краще зроблений вибір іноземного мовного фахового

матеріалу, який береться для дослідження. Таким базовим матеріалом є, перш за все, тексти фахового спрямування, які вважаються джерелом для розширення фахового термінологічного словника [Лучкіна 2002, с. 29].

Структурно англомовні терміни текстів літературознавчої тематики поділяються на однослівні (однокомпонентні) та багатокомпонентні або складені. До однослівних термінів відносяться прості або непохідні (однокореневі): text (текст); structure (структура); похідні, утворені від однокореневих слів і афіксів: utopic (утопічний); складні, що мають у своєму складі не менше двох коренів: belles letters (белетристика, красне письменство). До багатокомпонентних або складених термінів відноситься термін epic song (епічна пісня).

Більш розгорнуту класифікацію термінів відповідно до їхньої структури надає А. Суперанська. Терміни поділяються на терміни-слова (виражені єдиним словом), терміни-словосполучення (серед них розрізняють вільні словосполучення і зв'язані словосполучення) й багатокомпонентні терміни [Суперанська 2012, с. 98].

Терміни також поділяють на загальнонаукові та вузькоспеціальні. Загальнонаукові терміни – це звичайні слова, які набули значного поширення, найменування предметів, якостей, ознак, дій, явищ, які однаково використовуються в побутовій мові, художній літературі, ділових документах. Такі терміни прості, доступні, зрозумілі, вони не мають спеціального змісту (ідея, гіпотеза, процес, формула, аналіз, синтез, закон, документ, охорона).

Вузькоспеціальні терміни – це слова чи словосполучення, які позначають поняття, що відображають специфіку конкретної галузі, наприклад, металургійної: легуючий елемент, цементит, кореляційний параметр, кристалічна структура, температура переходу з пластичного стану в крихкий, жаропрочність. Для цих термінів характерна семантична конкретність, однозначність [Мацюк 2005, с. 89-91].

Отже, терміни та терміноодиниці є одним з головних текстотвірних чинників, що репрезентують когнітивний потенціал, інформаційну насиченість та оптимальність мовної форми (точність, однозначність розуміння інформації).

За таких умов, тексти літературознавчої тематики охоплюють типові структури спеціальної комунікації, що відображають спостереження, факти, гіпотези, теорії у вигляді мовлення для спеціальних цілей, що диференціюється через жанр та стиль.

Попереднє знання корпусу терміноодиниць значно прискорює процес декодування наукової інформації й усуває когнітивний дисонанс. Плинність перебігу комунікації в такому випадку полегшує вміння досягнути мовно-структурний рівень наукового тексту, зокрема, навички до виокремлення граматичних категорій, граматичних значень, лексико-граматичних розрядів.

1.3. Граматичні особливості тексту літературознавчої тематики

Інформативність текстів літературознавчої тематики, спрямованість таких текстів на повідомлення особливого когнітивного характеру, позначаються на специфічній структурі їх речень, чий когнітивний зміст в більшості випадків сконцентровано у неозначено-особових та безособових реченнях, а також в розповідних реченнях, побудованих з використанням дієслова та його іменних форм в активному чи пасивному стані, а також інфінітивних, герундіальних чи партиципціальних конструкцій, з особливим функційним навантаженням розділових знаків, зокрема, коми.

Оскільки тексти літературознавчої тематики відносяться до категорії наукових, логічно залучити до нашого дослідження напрацювання лінгвістів відносно особливостей вживання категорії пасивного стану в науковому дискурсі. Найбільш вичерпно категорію пасивного стану в науковому дискурсі досліджено в роботах Н. Авер'янової [Авер'янова 1984],

М.Аліяришорехделі [Аліяришорехделі 2012], А. Ішмухаметової [Ішмухаметова 2010], В. Карабана [Карабан 2004], Ф. Мурсалова [Мурсалов 1984], М. Рубцової [Рубцова 2002]. Питання дискурсоформуючого потенціалу пасивних конструкцій детально опрацьовано С. Мощенніковою [Мощеннікова 2004]. Визнання значущості категорії пасивного стану зумовило потребу вивчення цієї проблеми з позицій її реалізації в аспекті перекладу наукових текстів.

Загальновідомо, що опозиція форм активного / пасивного стану дієслова реалізується й через синтаксичну будову речення: фронтальне відносно присудка положення суб'єкта дії на місці підмета у випадку вживання активного стану, і об'єкта дії в позиції підмета у разі застосування пасивного стану, а оскільки в українському реченні порядок слів не є жорстко закріпленим [Дудік 2005; Капелюшний 2007; Мацько 2003], то при перекладі спостерігається певна асиметрія синтаксичних структур.

Категорію стану за своїми параметрами можна вважати поєднанням морфологічних й синтаксичних категорій, оскільки вона виступає засобом актуалізації суб'єктно-об'єктних зв'язків в мовленні [Клюшина 2013; Кривова 2003; Мурсалов 1984].

Ф. Мурсалов підкреслює, що в сучасній англійській мові основним типом синтаксичної структури для пасивних конфігурації є так звана прямо-пасивна структура (термін Ф. Мурсалова), коли позиція підмета з семантичної точки зору є прямооб'єктною, тобто підмет представлено іменем прямого додатка вихідної активної конструкції. Водночас, підкреслює Ф.Мурсалов, специфічною рисою англійської мови є непрямий пасивний та локативно-пасивний синтаксичний ряд, який характеризується тим, що в першому випадку позиція підмета є непрямим об'єктом, а в другому випадку – локативною [Мурсалов 1984, с.10].

Пасивний стан дієслова в текстах літературознавчої тематики вживається в тих випадках, коли особа, що виконує дію, невідома або коли вважають за непотрібне її згадувати. Думка, виражена пасивним станом,

підкреслює, що не зазначена особа-агент дії. Пасивні стани такого типу зустрічаються частіше, ніж пасивні стани із вказаною особою-виконавцем дії, назву якої уведено в речення за допомогою прийменника *by*.

Категорію стану в текстах літературознавчої тематики доцільніше розглядати як різнопланове явище, що має когнітивно-комунікативне значення: різноманіття некатегоріальних форм пасиву в такого типу текстах пояснюється варіативністю застосування засобів передавання одного й того ж змісту, тобто мова йде про функціональні синоніми, які вважаємо засобом структурної різноманітності наукового дискурсу.

Отже, форми пасивного стану в текстах літературознавчої тематики несуть дискурсивно-прагматичний потенціал, який, зазначимо, пов'язаний з типом дискурсу, його комунікативними параметрами, когнітивною характеристикою, структурними особливостями, тому форми пасиву в текстах літературознавчої тематики використовуються з метою структурування текста в межах дискурсу, створення проспективної та ретроспективної спрямованості текстів.

Отже, вживання пасивного стану в текстах літературознавчої тематики детермінується прагматичними чинниками, в тому числі орієнтує комунікантів на сприйняття інформації відносно процесів.

В текстах літературознавчої тематики спостерігається широка варіативність іменних форм. Інфінітив – одна з трьох іменних форм дієслова, які існують в англійській мові. Інфінітив не має категорії часу, способу дії, числа та особи, тому не може виступати присудком англійського речення. Інфінітив сполучається з прямим додатком без прийменника та може визначатися прислівником. Усі форми інфінітиву можуть вживатися як з, так і без частинки *to*, в залежності від синтаксичної функції інфінітиву. Фактично, частинку *to* вважають показником інфінітиву, і це є важливим маркером даної безособової форми дієслова, адже інфінітив походить від іменника в давальному відмінку, що вживався з прийменником *to*.

В сучасних текстах літературознавчої тематики генетичні риси інфінітиву вплинули на його функцію: передавати інформацію про те, що тільки буде зроблено або повинно бути зроблене. Синтаксичні функції інфінітиву численні: підмет, частина присудку, додаток, обставина (мети чи наслідку дії), означення, вводний член речення.

Вивчення інфінітиву та інфінітивних конструкцій було предметом дослідження таких лінгвістів як В. Карабан [Карабан 2004], В. Каушанська [Каушанська 2009]. До незалежних інфінітивних зворотів більшість дослідників (Л. Верба [Верба 2013], Г. Золотова [Золотова 2011], Н. Карпчук [Карпчук 2010], Е. Галкіна-Федорук [Галкіна-Федорук 2012], Ж. Голікова [Голікова 2008], К. Гузеєва [Гузеєва 2012]) відносять чотири типи конструкцій: абсолютний інфінітивний зворот (Absolute Infinitive Construction), суб'єктний інфінітивний зворот (Subjective Infinitive Construction), об'єктний інфінітивний зворот (Objective-with-the-Infinitive Construction), прийменникова інфінітивна конструкція (for-plus-Infinitive Construction, інша назва цієї конструкції англійською мовою the Prepositional Infinitive Complex).

В незалежних інфінітивних зворотах перед інфінітивом присутнє слово на позначення дійової особи чи предмету, яке при перекладі такого зворота підрядним реченням зазвичай слід поставити на місце підмету українського речення, а інфінітив зробити присудком.

Порядок слів в абсолютному інфінітивному звороті такий самий, як і в абсолютному дієприкметниковому звороті, тобто повинно бути в наявності слово на позначення дійової особи або предмета, за яким слідує іменна форма дієслова, в нашому випадку – інфінітив. В реченні абсолютний інфінітивний зворот найчастіше розміщено наприкінці, тому при перекладі підрядне мотивуюче речення, яким перекладається зворот [Карабан 2004, с. 149], потрібно вводити сурядним союзом. Перекладач повинен здійснити вмотивований контекстом вибір, обираючи між сполучниками *причому*, *оскільки*, *де*, *а*.

Особливістю вживання абсолютного інфінітивного звороту (Absolute Infinitive Construction) в англійській мові є його місце в реченні. Такий зворот уводить сполучник *with* наприкінці речення. В українській мові відтворення при перекладі цієї конструкції потребує додаткового уведення сполучника *причому* для приєднання підрядного речення. Окремо зазначимо, що в деяких випадках абсолютний інфінітивний зворот слід перекладати не підрядним, а сурядним або навіть окремим реченням. В. Карабан підкреслює, що в поодиноких випадках абсолютний інфінітивний зворот можна перекласти словосполученням [Карабан 2004, с. 149].

При перекладі суб'єктного інфінітивного зворота (Subjective Infinitive Construction) велику роль відіграє граматичний час дієслова-присудка англійського речення. Це дієслово-присудок зазвичай вживається в пасивному стані, коли утворюється від наступних форм: *to say, to believe, to announce, to expect, to see, to hear, to suggest to take, to assume* тощо. В активному стані таке дієслово-присудок зазвичай вживається, коли утворюється від наступних форм: *to claim, to appear, to happen, to prove, to be likely, to be unlikely, to be certain, to be apt, to be sure, to seem, to turn out, to chance*.

Суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот (термін В. Карабана) перекладається підрядним реченням [Карабан 2004, с. 42]. Причому, як підкреслює В. Карабан, суттєвим для перекладу є класифікація таких зворотів: розрізняють суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот з формою активного та пасивного дієслова-присудку. Суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот з пасивним станом дієслова-присудка перекладається як підрядним, так і простим реченням, а з активним станом дієслова-присудка – простим реченням зі вставними словами та частками.

В. Карабан зазначає, що у випадку вживання активного дієслова-присудку переклад зворота здійснюється двома шляхами [Карабан 2004, с. 94]: трансформацією особової форми англійського дієслова-присудка в парентетичне слово (вираз), причому інфінітив перетворюється в особливу

форму українського дієслова-присудка; перетворенням особової форми англійського дієслова-присудка на головне речення, причому інфінітив трансформується в особову форму дієслова-присудка у підрядному додатковому реченні.

Перекладач повинен визначити граматичний час дієслова-присудка англійського речення для того, щоб узгодити при перекладі час дієслова-присудка, в яке трансформуємо при перекладі інфінітив. Якщо час англомовного дієслова-присудка теперішній, то інфінітив у формі *Indefinite* перекладаємо дієсловом в теперішньому або майбутньому часі, якщо час англомовного дієслова-присудка минулий, то інфінітив у формі *Indefinite* перекладаємо дієсловом в минулому часі, якщо дієслово-присудок в англійському реченні стоїть в теперішньому часі, а інфінітив вживається у формі *Perfect*, перекладаємо інфінітив дієсловом у теперішньому часі.

Об'єктний предикативний інфінітивний зворот (термін В. Карабана) перекладається в залежності від дієслова, після якого конструкція з'являється в реченні [Карабан 2004, с. 106].

Переклад об'єктного інфінітивного зворота також залежить від способу англійського дієслова-присудка: якщо це дієслово наказового способу або виражено такими дієсловами, як *to show, to expect, to find, to establish, to assume, to estimate, to know, to consider, to believe* тощо, перекладаємо зворот підрядним з'ясувальним реченням [Карабан 2004, с. 149].

При перекладі об'єктного інфінітивного зворота також суттєвим є переклад формального *it*, що подеколи використовується у складі зворота на В. Карабан підкреслює, що прийменниковий інфінітивний зворот при перекладі потребує заміни інфінітива на іменник.

Отже, основними засобами передачі інфінітивних конструкцій є підрядні речення, причому інфінітив зазнає трансформацій, найбільш частотною з яких видається заміна безособової форми на особову: замість інфінітиву в перекладі з'являється дієслово-присудок. Інфінітивна

конструкція з прийменником *for* відтворюються за допомогою підрядних речень з іменником чи займенником.

В способах перекладу герундія та герундіальних конструкцій відображено подвійну природу герундія: поєднання в ньому дієслівних та іменникових характеристик. Герундій у функції підмета або додатка перекладається переважно віддієслівним іменником, герундій у різних функціях обставин – різними формами дієслова (зокрема, дієприкметником) або підрядним реченням. Переклад герундія залежить від його функції в реченні. Варто розрізнити вживання герундія з прийменником та без нього. Герундій з прийменником може виконувати функції: означення, додатка та обставини (часу, способу дії, мети). Герундій без прийменника може виконувати в реченні синтаксичні функції: підмета, іменної частини складеного іменного присудка, прямого додатка.

Як і у випадку з інфінітивом, герундіальні звороти можна розділити на залежні та незалежні. У залежному герундіальному звороті перед герундієм після прийменника відсутнє слово на позначення дійової особи або предмета.

Переклад прийменниково-герундіальних конструкцій часто супроводжується застосуванням трансформації «заміна частини мови». При цьому відбувається декомпресія і українськомовному реципієнту пропонується підрядне обставинне речення, де функційним аналогом герундія є особова форма дієслова, що виконує роль присудка підрядного речення. Якщо залежний герундіальний зворот уведено за допомогою *without*, при перекладі застосовується дієприслівниковий зворот, якому передуює заперечна частка *ne* [Карабан 2004, с. 137]. Зазначимо окремо, що при перекладі залежних герундіальних зворотів використовується прийом додавання, тому що потрібно увести підмет в підрядного речення.

Незалежний герундіальний зворот, який ще називають складним, може перекладатися дієприслівниковим зворотом, підрядним реченням, та особовою формою, відповідною за часовою характеристикою контексту.

Труднощі, які виникають в результаті перекладу герундіального комплексу, полягають, головним чином, в тому, що якщо його підмет виражено іменником, його можна прийняти за сполучення іменника з дієприкметником. Синтаксичний аналіз речення дозволяє точно встановити, чи є слово герундієм або дієприкметником.

Цікавим є той факт, що в поодиноких випадках герундіальний зворот передається на українську мову іменником. Перекладач вибирає той чи інший прийом, покладаючись на отримані знання і досвід, тому остаточне слово, незалежно від усіх проведених теоретичних досліджень, у більшості випадків залишається за перекладачем-практиком.

До партиципціальних конструкцій в англійській мові відносяться дієприкметникові звороти. Звичайно дієприкметниковий зворот передає зміст цілого означального підрядного речення; з цієї точки зору його можна умовно розглядати як скорочений («згорнутий») варіант такого речення. Оскільки поширене означення тісніше, ніж підрядне речення, пов'язане з означуваним словом, усе висловлення набуває більш чіткого й лаконічного оформлення.

В англійській мові дієприкметник I (Participle I) та побудовані з його використанням дієприкметникові звороти можуть виконувати в реченні функцію означення, обставини та ввідного члена речення.

У першому випадку дієприкметник I активного стану перекладається часовою формою дієслова-присудка у складі підрядного означувального речення, яке уводиться сполучниками «що» / «який».

Виразальні можливості української мови розширюють діапазон перекладу: в деяких випадках дієприкметник I активного стану перекладається активним дієсловом, прикметником або іменником [Карабан 2004, с. 182].

Слід пам'ятати, що в англійській мові дієприкметникові звороти бувають двох типів – залежні і незалежні (абсолютні), перші не мають перед дієприкметником слова на позначення дійової особи. До другого типу

відносять звороти, в яких перед дієприкметником існує слово на позначення дійової особи. Це абсолютний дієприкметниковий зворот, конструкція «складний підмет з дієприкметником» та «складний додаток з дієприкметником».

Перекладаючи абсолютний дієприкметниковий зворот, необхідно виявити характер семантичних зв'язків, що встановлюються з головним реченням, від цього часто залежить правильний вибір сполучника, яким приєднано підрядне речення при перекладі. Перекладач обиратиме між варіантами перекладу сполучника *коли / якщо / після того як / оскільки / тощо*. Таким чином, дієприкметник при перекладі виконує функцію уточнення та перекладається зазвичай з введенням підрядних зворотів та заміною частини мови.

Щодо особливої ролі коми в текстах літературознавчої тематики, слід зазначити наступне. По-перше, традиційно міжмовна відстань та асиметрія мовних картин світу суттєво впливає на різницю у вживанні цього розділового знака в англійській та українській мовах. Фактором, який не можна відкидати, є різний тип мов: англійську відносимо до аналітичних мов, натомість українську до синтетичних, де важить не фіксований порядок слів у реченні, а флективні зв'язки.

Не слід забувати про когнітивне навантаження коми в реченні. Від правильного розуміння причинно-наслідкових схем до уточнення й перерахування понять, ознак чи дій [Рубцова 2002, с. 327]. Розширення чи звуження інформації в літературознавчому тексті залежить від синтаксичних паттернів, створених за допомогою коми як одного з продуктивних способів членування інформації.

Кома може мати так званий розяснювальний характер, що при перекладі спонукає до реставрації в текстовій тканині сполучникового зв'язку, з використанням прийому додавання. У випадку доповнення основної інформації, кома не вербалізується при перекладі, залишаючись семіотичним «бар'єром», що вказуватиме на початок і закінчення уведених

додатково, поглиблених даних. Наявність коми може сигналізувати про відсутність синтаксичного зв'язку між словами, як у випадку введених слів.

Наявність коми є сигналом для перемикання семантичних кодів, коли актуалізується певне, нечастотне, значення лексеми. Особливо це стосується сполучників. Також може відбуватися синтаксична зміна: наприклад, кома перед формою *на - ing* вказуватиме на використання дієприкметника теперішнього часу у ролі обставини, а не означення, що одразу ж питомо вплине на особливості перекладу частини тексту.

Таким чином, закономірності граматичного оформлення текстів літературознавчої тематики дозволяють говорити про те, що разом лексична й граматична інформація є засобом вербалізації цінностей в культурному континуумі цивілізації.

1.4. Алгоритм аналізу перекладу тексту літературознавчої тематики

Логіка наукового дослідження будь-якого тексту в перекладознавчому ракурсі спонукає до вибудови алгоритму аналізу текстового масиву, який доцільно розпочинати з бінарної опозиції: текст оригіналу – текст перекладу.

Наступним логічно вмотивованим кроком вважаємо характеристику тексту оригіналу за його функцією у вихідній мові.

К. Райс поділяє тексти на такі категорії: тексти, орієнтовані на зміст (повідомлення преси, репортажі, комерційні тексти, офіційні документи, навчальна і спеціальна література, звіти, трактати, гуманітарні, природничо-наукові та технічні тексти); тексти, орієнтовані на форму (художня проза, поезія, есе); в) тексти, орієнтовані на звернення (реклама, агітація, проповідь, пропаганда, полеміка і т. п.); аудіо-медіальні тексти (радіо- і телепередачі, сценічні твори, всі тексти, що супроводжуються позамовних оформленням, музичним, декоративним) [Райс 1978, с. 202-208].

К. Райс зазначає, що у текстах, орієнтованих на зміст, закладена в тексті оригіналу інформація повинна бути передана в перекладі в повному вигляді і відповідно до законів і норм цільової мови. Текст, орієнтований на зміст, аналізується в плані формальних відносин, що задаються семантикою, граматиною і стилістикою, і з урахуванням їх перекладається на іншу мову [Райс 1978, с. 210].

Переклад текстів такого типу має певні норми. Текст, орієнтований на зміст, вимагає при перекладі забезпечення інваріантності на рівні плану змісту. Звідси випливає закономірність максимально точного відтворення його лексико-граматичних особливостей. Також при перекладі слід приймати до уваги норми цільової мови. Цільова мова домінує, оскільки найважливішим тут є інформаційний зміст, і читач повинен отримати його в перекладі у звичній мовної формі [Райс 1978, с. 211]. Такі параметри спонукають до обрання стратегії доместикації в процесі трансляції.

Перед тим, ніж проаналізувати текст оригіналу та перекладу, варто концептуалізувати деякі особливості тексту оригіналу, оскільки він має специфічне лексичне наповнення та особливу граматичну структуру. При цьому слід пам'ятати, що основними рисами текстів літературознавчої тематики є точність, ясність та логічність викладу, вживання майже виключно форм теперішнього часу у позачасовому значенні, що вказує на постійний характер процесу, високий відсоток прийменникових сполучень, який пояснюється номінативністю наукового стилю.

Варто підкреслити, що аналізований текст оригіналу містить терміни, що функціонують у конкретній терміносистемі, у нашому випадку літературознавчих термінів, тож в процесі роботи перекладача із таким типом тексту, щоб уникнути помилок сприйняття тексту оригінала, необхідно враховувати й наявність чи відсутність українськомовних аналогів, тобто ступінь розвинутої відповідної терміносистеми в цільовій мові.

При перекладі текстів на літературознавчу тематику слід враховувати принципову різницю між прагматичним та художнім перекладом, оскільки в

тексті оригіналу лексичні й граматичні форми в першу чергу є засобом комунікації, засобом передачі вузькопрофесійної інформації. Визначаючи тип тексту оригіналу, бажаним є виокремлення в ньому домінанти, що впливатимуть на актуалізацію тексту перекладу в процесі трансляції. Такою домінантою в текстах літературознавчої тематики, що є інформаційними, вважаємо наявність спеціальних термінів, частина яких за морфологічними ознаками є іменними формами дієслова.

У процесі перекладу англійських віддієслівних форм слід звернути увагу на типові моделі, застосовані для перекладу визначених вище характерних лексико-граматичних особливостей текстів літературознавчої тематики.

Якщо переклад літературознавчих термінів в значній мірі залежатиме від різновиду цих мовних одиниць, їхніх структурно-семантичних особливостей, то збереження в процесі трансляції граматичних особливостей текстів літературознавчої тематики потребуватиме певних перекладацьких трансформацій.

Розрізняють лексичні і граматичні перекладацькі трансформації. В чистому вигляді в науково-технічному перекладі, як підкреслює В. Карабан, вони застосовуються рідко. Натомість перекладачі залучають до свого арсеналу стратегій перекладу комбінації лексико-граматичних трансформацій [Карабан 2004, с. 20].

Загалом перекладацькі трансформації можна вважати міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення еквівалентності та адекватності. Основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу.

Граматичні та лексичні трансформації при перекладі безособових форм дієслова зазвичай полягають у зміні формальних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

До граматичних трансформацій відносяться перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій. Лексичні трансформації полягають у змінах, що здійснюються на референційному рівні, тобто у звуженні (у випадку конкретизації) або розширенні (при генералізації) значення лексеми. Також до лексичних трансформацій відноситься цілісне перетворення, диференціація значення (остання трансформація за своїми характеристиками близька до конкретизації), смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсація втрат в процесі перекладу.

В процесі застосування лексичних та граматичних трансформацій при перекладі текстів літературознавчої тематики, максимальне врахування лексичного наповнення особових та безособових форм дієслова сприятиме адекватності передачі смислу оригінального тексту.

У процесі аналізу тексту літературознавчої тематики було приділено увагу концептуальному наповненню таких текстів, їх жанрово-дискурсивним параметрам, визначено лексичні та граматичні особливості, сформульовано ключові етапи алгоритмізації процесу трансляції досліджуваних текстів як зразків тексту оригіналу певного різновиду.

Серед головних критеріїв визначення поняття літературознавчий текст є сфера функціонування подібних текстів та об'єкт наукового аналізу, на якому ці тексти сфокусовано. Щодо першого критерію, таким в нашій роботі вважаємо царину гуманітаристики, онтологічно закоріненої в філософське знання античності, що наразі слугує полем, де в процесі категоризації довкілля співіснують різні науки, від філософії до економіки. В центрі уявлення про світ і процеси в ньому, в тому числі й щодо міжкультурних та між літературних взаємин, стоїть людина – джерело й реципієнт гуманітарного знання. Така точка відліку робить тексти літературознавчої тематики глибоко антропоцентричними.

Оскільки літератури перебувають в процесі постійного інформаційно-концептуального обміну й складають єдину систему систем (літературну полісистему), можна вести мову про системність, діалогічність та

інтертекстуальність, й ширше – дискурсивність текстів літературознавчої тем.

Жанрова диференціація текстів літературознавчої тематики репрезентована малими та великими формами, від тез та анотацій до статей і монографій. Науковий стиль регламентує мовне оформлення кожного жанру, спонукаючи головним чином до стислого, чіткого, концептуального представлення інформації, з опорою на першоджерела (інтертекстуальність) та з використанням певних комунікативних стратегій з метою переконання реципієнта у якості й належній верифікації фактуальної інформації.

Серед загальних виокремлено загальні лексичні й граматичні ознаки текстів літературознавчої тематики, проаналізувано їх використання, визначено головні проблеми перекладу, запропоновано шляхи вирішення цих проблем і проаналізувано частотність доцільність використання стратегії доместикації.

Питому частину текстів літературознавчої тематики становлять терміни, які в нашій роботі класифіковано за структурно-семантичними ознаками на прості та складні, такі, що належать до загального масиву мови науково-технічної літератури, й такі, що є вузькоспеціалізованими та складають терміносистему літературознавства.

До граматичних особливостей текстів літературознавчої тематики належать дієслівні та віддієслівні форми в активному й пасивному стані, з урахуванням певного відсотку конструкцій, утворених за допомогою зазначених іменних форм. Визначено, що категорія пасивного стану є досить продуктивною в текстах літературознавчої тематики, оскільки її прагматичне навантаження сприяє реалізації комунікативних стратегій в науковому дискурсі.

У процесі дослідження було виявлено, що важливим в текстах літературознавчої тематики є використання розділових знаків, зокрема коми. Так подвійно, на концептуальному й семіотичному рівні, реалізовано

звернення текстів літературознавчої тематики до ідеї кордону, межі, та його графічного, зраматичного й словесного оформлення.

Алгоритм відтворення в процесі трансляції текстів літературознавчої тематики побудовано виходячи з типу тексту оригіналу, тобто відштовхуючись від функційного навантаження подібних текстів у вихідній мові. Оскільки тексти літературознавчої тематики належать до інформаційних, етапи алгоритмізації процесу трансляції цих текстів включають послідовне виявлення доміант на лексичному та граматичному рівнях тексту, з їхнім послідовним перенесенням в мову перекладу з урахуванням норм цільової мови та ступенем розвину тості відповідної терміносистеми в цільовій – українській – мові.

Якщо основними стратегіями перекладу термінів є вибір словникового відповідника у випадку існування українськомовних аналогів, то граматичні форми потребують застосування перекладацьких трансформацій в процесі трансляції.

Представлений алгоритм спонукає до адекватного відтворення питомих рис текстів літературознавчої тематики, з урахуванням наявності вузькоспецифічних термінів, однозначності слів, доказового викладу інформації, точності, когерентності як засобів передавання логічно структурованої когнітивної інформації в певному жанровому оформленні.

РОЗДІЛ 2

ГРАМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ

2.1 Граматичні питання перекладу текстів літературознавчої тематики: загальний огляд

Між текстами літературознавчої тематики, написаними англійською та українською мовами, існують значні граматичні відмінності, зумовлені асиметрією граматичної будови зазначених мов, їхніми нормами і традиціями письмового наукового мовлення. Найбільше розбіжностей між англійськими та українськими текстами літературознавчої тематики виникає через неспорідненість цих мов [Селіванова 2006, с. 715], асиметрію мовних картин світу, що найяскравіше виявляється саме в процесі трансляції [Бурда-Лассен 2005].

Зазначене коментує дослідниця Ю. Піввуєва, яка у своїй розвідці з питань теорії перекладу виокремлює типологію випадків асиметрії граматичного устрою двох мов. Йдеться, зокрема, про відсутність певної категорії / категорій в англійській (германській) мові та слов'янських мовах, часткове співпадання граматичних категорій, та про їхнє повне співпадання [Піввуєва 2004, с. 52]. Суголосної думки дотримується І. Корунець, який встановлює взаємозв'язок між когнітивною функцією наукових текстів та їхніми граматичними особливостями [Корунець 1998; Корунець 2008]. Дослідник С. Максимов, окреслюючи параметри граматичної побудови наукових текстів, вказує на продуктивність безособових та пасивних форм, частотність атрибутивних груп тощо [Максимов 2006, с. 56]. Глибоку наукову розвідку, у фокусі якої – зв'язок між граматичним значенням та граматичною формою, представлено дослідницею А. Мамрак. У випадку, коли українська мова є цільовою, зазначає авторка, спостерігаємо розбіжність між

структурним мінімумом речення чи словосполучення, та реальним змістом [Мамрак 2009, с. 96].

На труднощі перекладання, викликані розбіжностями граматичного устрою англійської та української мов, та на ступінь складності при вирішенні перекладацьких завдань різного типу особливо вказує О. Ребрій [Ребрій 2012, с. 98-108].

В. Карабан виділяє наступні групи граматичних труднощів при перекладі: розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій; різний обсяг змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій; граматичні явища, що мають різні функціональні та частотні характеристики їх використання у мові оригіналу та перекладу; певна наявність характерних галузевих граматичних омонімів; особливості вираження членів речення у двох мовах, зокрема підмета і присудка [Карабан 2004, с. 15-17].

На наш погляд, проблема полягає у лакунарності, явищі, яке Р.Зорівчак пропонує називати граматичними реаліями [Зорівчак 1989]. Як відомо, англійська і українська мови належать не тільки до різних гілок індоєвропейської родини мов (перша — до германської, друга — до слов'янської), а й до різних структурних типів мов: перша — аналітична мова, де граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами, а друга — флективна мова, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою зв'язаних граматичних морфем – флексій.

Наприклад, категорія числа іменників має певні серйозні розбіжності [Зорівчак 1989; Карабан 2004], тому що в англійській мові немає широкої суфіксальної палітри для відображення зменшувально-пестливих суфіксів українськомовних іменників, а прикметники в ролі означення не узгоджуються з іменниками в граматичному числі. Система відмінків англійської мови майже зникла, натомість в українській мові вона добре розвинута, включаючи кличний відмінок.

Наприклад, там, де в англійському реченні звичайно вживається іменник в однині, в українському реченні може вживатися тільки форма множини відповідного іменника, і навпаки. Багато іменників, які не мають у загальнолітературній мові форм множини, у науково-технічному контексті набувають їх. У літературознавстві це, насамперед, абстраговані іменники [Красильникова 2010, с. 66]. Також, в українській мові немає артиклів та герундія [Жовтобрюх 1980; Русанівський 2004].

Темпоральність в українській мові не фіксує мовну картину світу за допомогою часових форм дієслова груп Continuous та Perfect, або Future-in-the-Past, також в українській мові відсутні правила узгодження граматичних часів [Горпинич 1999, с. 151; Леонова 1983, с. 3-8].

В англійських текстах літературознавчої тематики категорія пасивного стану є продуктивнішою, особливо коли мова йде про безособові форми речення [Галкина-Федорук 2012], зокрема, пасивний інфінітив у складі модального присудка [Савельєва 2014, с. 212; Сердюк 2003, с. 276; Телеки 2014, с. 86; Тошов 2013, с. 15]. Натомість українські тексти літературознавчої тематики продуктивно вживають особові та безособові речення з дієсловом-присудком в активному стані [Дубенко 2005; Єфімов 2004].

Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксованіший [Рубцова 2002, с. 6; Сітко 2004, 2005, 2007, 2009], що може вимагати перебудови речення при перекладі форм дієприкметникових зворотів й інших специфічних синтаксичних конструкцій, зокрема, еліптичних речень, парентетичних вкраплень, різних детермінантів речень, при відтворенні інверсії, конструкцій логічної емфазы тощо. Подеколи збільшується номінативна частина українськомовного речення (трансформація номіналізації [Кузьміна 2004]) через необхідність передавання герундія іменником. Або відбувається навпаки: перекладач

застосовує трансформацію вербалізації [Борисова 2005], тобто збільшує питому вагу дієслівних форм в процесі перекладання.

Типовим є явище збільшення інформаційного обсягу та структурного об'єму українськомовного речення порівняно з англійським оригіналом через невластивість українській мові конструкцій на зразок Complex Subject, Complex Object, Gerundial Complexes, Absolute Participial Construction. Для передачі смислового наповнення цих конструкцій англійське речення в процесі трансляції розгортається у складнопідрядне українськомовне, відбувається декомпресія.

Інший приклад стосується форми теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові, що відповідає за своїм змістовим обсягом англійським формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а також форми родового відмінка українського іменника, чий змістовий обсяг може відповідати англійській прийменниково-іменниковій конструкції «of + N» або формі загального відмінка іменника в ініціальній по відношенню до іншого іменника позиції.

Безперечно, труднощі становлять і граматичні омоніми – формально тотожні граматичні форми або конструкції, що мають різне граматичне явище (наприклад, дієслово to do може вживатися як допоміжне дієслово у заперечувальних та питальних реченнях, дієслово-репрезентант попереднього дієслова та як смислове дієслово) [Кійко 2016, с. 101].

Однак, розуміння граматичного устрою двох мов та пов'язаного з цим комплексу найважливіших граматичних проблем перекладу текстів літературознавчої тематики було б неповним без глибокої обізнаності щодо синтаксичної структури та морфологічного складу словосполучень та речень як текстових елементів – безпосередніх носіїв предметно-фактуальної інформації в текстах літературознавчої тематики, про що йтиметься в наступних підрозділах нашої роботи.

2.2. Труднощі перекладу різних типів словосполучень

Словосполучення визначають як смислове й граматичне об'єднання двох або кількох повнозначних слів, одне з яких є головним, а інші залежними. Лексичне значення головного слова виступає цілком самостійно, а лексичне значення залежного слова служить для уточнення чи поширення значення головного [Гаращенко 2013, с. 65; Карабан 2004, с. 391; Кияк 1989; Локайчук 2011, с. 71; Шапран 2009, с. 110].

Переклад словосполучень в текстах літературознавчої тематики складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. На цьому етапі відбувається, фактично, переклад окремих компонентів словосполучення. Для адекватного перекладу необхідно надати характеристику граматичну компонентам словосполучення, встановити семантичні відносини між ними. Характер цих відносин й визначає порядок та сам зміст перекладу складного терміну. Синтетичний етап перекладу передбачає вибудування компонентів в залежності від зазначених семантичних відносин і отримання остаточного варіанту перекладу [Бик 2008; Голікова 2008; Годована 2005, с. 101-103; Дегтярьова 2005; Коваленко 2002; Корунець 2008, с. 313-316].

Аналітичний етап трансляції словосполучень літературознавчої тематики докладно представлено в наукових розвідках львівської дослідниці Г. Крохмальної [Крохмальна 2011, 2012, 2013]. Авторка наголошує на деякій громіздкості таких українськомовних словосполучень, їхній недостатній випрацьованості через низку обставин соціолінгвістичного характеру, але водночас підкреслює, що номінативні та атрибутивні словосполучення є максимально інформативними [Крохмальна 2013, с. 97].

Варіантність призводить до того, що словосполучення в текстах літературознавчої тематики відзначаються метатекстовим характером: вони відображають художній твір на всіх рівнях змісту й форми, часто представляють собою логіко-філософські категорії, що виходять за межі

предметної області власне літературознавства [Матюшенко 1988, с. 23; Красильникова с. 64-68].

За зовнішньо-синтаксичними позначеннями словосполучення в текстах літературознавчої тематики поділяються на сурядні безсполучникові та сполучникові єднального, розділового й зіставно-протиставного характеру, що утворюють незамкнені ряди чи пари слів, та підрядні. Останні, крім загально-реченневих способів підрядно-синтаксичних зв'язків (узгодження повне й неповне, керування безпосереднє, без прийменника, та посереднє з прийменником; прилягання тощо), відрізняються типом зв'язку підрядно-сполучникового підпорядкування. Також за внутрішньо-синтаксичними відносинами словосполучення поділяються на атрибутивні, предикативні з предикативно-атрибутивними, апозиційні, об'єктні й обставинні: просторові, часові та обставини причини. За типом головного слова словосполучення в текстах літературознавчої тематики поділяються на субстантивні або безприйменникові й прийменникові [Онуфрієнко 2006, 2009].

Що стосується власне атрибутивних сполучень, то вони представляють собою найбільш розповсюджений тип вільних словосполучень в сучасній англійській мові. Вони часто зустрічаються в царині гуманітаристики, наприклад, в суспільно-політичних та мистецтвознавчих текстах, та у галузі літературознавства зокрема. Найбільшу складність в процесі трансляції викликають, зазвичай, препозитивні атрибутивні групи [Панько 1994, с. 160].

Щоб досягти правильного перекладу атрибутивних словосполучень, перекладач повинен знати структурно-семантичні особливості таких словосполучень та уявляти собі, якими засобами він може оперувати в українській мові для подолання труднощів, що виникають. Тому при розгляданні питання про переклад подібних словосполучень є доречним спочатку зупинитися на їх структурно-семантичних особливостях, а потім перейти до головні прийомів їх перекладу.

Вивчення структурно-семантичних особливостей атрибутивних груп в сучасній англійській мові виявляє більший, порівнюючи з українською мовою, діапазон смислових зв'язків між членами словосполучень. Але в багатьох випадках таке смислове розгортання не потрібне, і тоді процес перекладу значно полегшується. Найбільш важкими для перекладу є атрибутивні конструкції, що складаються з двох-трьох слів. У таких випадках слід знайти ключове слово, з якого потрібно розпочати переклад. Його шукаємо в кінці атрибутивного словосполучення. Потім слід встановити внутрішні смислові зв'язки [Голікова 2008].

Дуже важливим моментом при перекладі атрибутивних словосполучень є їх схожість з фразеологічними словосполученнями [Авербух 2009, с. 75; Касімова 2013]. Основна відмінність між перекладом вільних словосполучень і фразеологічних одиниць полягає в тому, що перші не мають фіксованих еквівалентів. Фразеологічні одиниці, навпаки, часто відтворюються за допомогою встановлених для їх передачі постійних еквівалентів.

Отже, загальні характеристики словосполучень англомовних текстів літературознавчої тематики суттєво не відрізняються від українських: інформативність цих словосполучень перебуває у прямому зв'язку з їх номінативним характером, оскільки ядро більшості таких словосполучень – іменник.

2.3. Граматичні трансформації на рівні словосполучення

Перекладацькі рішення в процесі трансляції текстів літературознавчої тематики нерідко вимагають пересотворення формальної структури висловлювання згідно норм мови-сприймача, причому смислове наповнення зберігається в певному наборі сем. На практиці таке пересотворення означає перестановки, заміни, додавання чи опущення.

Дослідник В. Карабан, класифікуючи граматичні проблеми перекладу наукових текстів, вирізняє труднощі, зумовлені розбіжностями в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій; труднощі, пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій; труднощі, викликані наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики; а також труднощі, пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики та викликані розбіжностями в мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу [Карабан 2004]. Звісно, що термін «граматична трансформація» потрібно розуміти умовно, як аналітичну процедуру, що врівноважує розбіжності між неспорідненими мовами в процесі трансляції.

Найбільш поширеним випадком в процесі перекладу є зміна порядку розташування членів словосполучення з метою виділення його логічно-інформаційного центру. Розглянемо приклади (тут і надалі приклади наведено за джерелами: Пітер Баррі [Barri 2008] Peter Barry [Barri 2002]):

As Toril Moi explains, the first is 'a political position', the second «a matter of biology», and the third «a set of *culturally defined characteristics*».

Як пояснює Торіл Мой, перше – це «політична позиція», друге – «питання біології», а третє – «набір визначених культурою характеристик».

Перестановка викликана керуванням українського дієслівного словосполучення «бути визначеним + орудний відмінок (ким? чим?)».

Заміна – найбільш поширений вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися форми слів, частини мови тощо. В українській та англійській мовах існують форми однини і множини, і, як правило, іменники у перекладі вживаються в тому самому числі, що і у оригіналі, за винятком випадків, коли формі однини в англійській мові відповідає форма множини в українській, і навпаки, як наприклад, у наведеному нижче підзаголовку:

The history of *English studies* – Історія *англістики*

Приклад ілюструє тяжіння англійських назв гуманітарних дисциплін до використання основи *studies* (від іменника *study* у множині) в процесі словотворення, натомість українськомовна назва граматично – однина.

Ще одним досить поширеним видом заміни є заміна частин мови. Найбільш характерною є заміна герундія іменником, наприклад:

In short, *learning* English will give people a stake in maintaining the political status quo without any redistribution of wealth. – Одне слово, *вивчення* англійської літератури дає людям підґрунтя для набуття політичного status quo без перерозподілу власності.

Такий вид заміни є прикладом трансформації номіналізації.

У наведеному вище прикладі конкретизація супроводжується використанням прийому додавання: *English – англійська література*.

Введення додаткової лексеми обумовлюється тим, що більш стислі англійські вирази (за керівним для англійської мови принципом мовної економії) вимагають в українській мові розгорнутого вираження думки. Відсутність відповідного лексико-семантичного варіанта даного слова теж може стати причиною введення або опущення додаткових слів при перекладі [Коваленко 2002]. Наведемо приклад:

The subjects available were the classics (ancient Greek and Latin literature), divinity (which was taken by those seeking ordination) and mathematics. – Вивчали античну літературу (давньогрецьку та римську), теологію (зокрема ті, хто прагнув висвячення), і математику.

Прийом опущення пояснюється прагненням перекладача застосувати смисловий розвиток, від стану речей перейти до процесу, натомість вилучення лексеми *literature* супроводжується її одночасним уведенням в текстову тканину перекладу, але в іншому місці, з метою генералізації.

Вживання синонімічних пар характерно для всіх стилів письмової мови англійської мови. Дуже часте збереження синонімічної пари в перекладі сприймається як плеоназм [Селіванова 2006]. Тому перекладачі намагаються уникнути цього шляхом застосування опущення. Наприклад:

Religion adds to life an enchantment which is not *rationally or logically* deducible from anything else. – Релігія додає до життя чарівність, яка не виводиться *раціонально* з чогось іншого.

Приєм опущення супроводжує відтворення лише одного з парних синонімів, хоча, якщо перекладач вирішив би зберегти обидва, то досяг би мети у випадку наведення прямого еквіваленту до прислівника *logically*.

2.4. Відтворення значень синтаксичних конструкцій

Щодо синтаксису текстів літературознавчої тематики, то загальні властивості викладу матеріалу не можуть не відбиватися на синтаксичній структурі висловлення. Для подібних матеріалів особливо характерні визначення понять та опис реальних та емпіричних об'єктів через передавання їхніх властивостей. Прихованими визначеннями є численні атрибутивні групи, які у великій кількості використовуються в науково-технічних матеріалах та дописах, тож тексти галузі мистецтвознавства не є виключенням. Наприклад, зазначити словосполучення *a distally initiated movement* (*дистально ініційований рух*) – це все одно, що визначити його через описовий переклад, або дефініцію, синтаксично оформлену як правостороннє означення, виражене підрядним означальним: *a movement which is distally initiated* (*рух, який ініціюється дистально*). Подібні визначення дають можливість вказати на різноманітні ознаки об'єкта чи явища: *energetic extension* (*енергетичне розширення*), *healing force* (*цілюща сила*), *tactile stimulation* (*тактильна стимуляція*). Атрибутивні групи сприяють синтаксичній компресії задля збільшення інформативності тексту, проте без значного збільшення його об'єму. Це ми й спостерігаємо у наведених вище прикладах.

Свідченням номінативної тенденції в англійськомовних текстах є широке використання дієслівних словосполучень що побудовані за схемою *to*

be + Adjective, у ролі присудка: *to be conducive, to be incidental to, to be tolerant of*. Натомість при перекладі декомпресія супроводжується уведенням детермінанта «*такий, що + дієслово теперішнього часу недоконаного виду*», тобто простежується тяжіння до трансформації вербалізації при перекладі: *такий, що сприяє, такий, що є непередбачуваним, такий, що є толерантним (терпимим) по відношенню до...*, тощо.

На особливу увагу заслуговує також використання в перекладі імплікованого пасивного стану:

This seems to be a critical aspect of applying such approach in contact improvisation because the body *can be not tractable to* follow specific rules for every move that you can assume. – Це здається критичним аспектом при застосуванні такого підходу у контактній імпровізації, оскільки людське тіло *не піддається* простому керуванню для кожного спеціального руху, який ви думаєте, що можете виконати.

Для текстів літературознавчої тематики характерна також зміна порядку членів речення [Бик 2008]. Досить частим є явище перестановки підмета, обставини та означення (особливо з суфіксами *-able, -ive*) у постпозицію: *the approaches available, excellent perspectives never before attainable, movement dialogue of* можна перекласти, відповідно, як *доступні підходи, надзвичайні перспективи, що раніше були неосяжні; рух у діалозі з* тощо.

Досить поширеним є використання пасивних форм інфінітива у функції правостороннього означення: *the emotions to be expected* (емоції, які очікуються), *careful considerations to be done* (більш ретельні дослідження, що потрібно провести), *techniques to be utilized to* (методи, які будуть використовуватися для) тощо.

Також продуктивним синтаксичним оформленням є інфінітивні речення з комунікативною функцією коментування особливостей викладення матеріалу або змісту викладеного: *to get back to the matter* (але повернемося до нашої теми), *to take the improvisational aspect first* (спочатку розглянемо

імпровізацій аспект) тощо. Зауважимо, що в українській мові такі речення вважаються більшою ознакою напівофіційного стилю спілкування.

В текстах з царини гуманітаристики переважають також заперечні конструкції та часткові заперечення: Наприклад:

It is not a set style, but an exploration, a conversation between dancers.

Це не набір шаблонів, а ціла експедиція, розмова між танцюристами.

Важливо зазначити що також поширені у таких текстах каузативні (*causes the character to break down, have to get the body in the right position*), герундіальні конструкції (*moving around, slowing down, changing, by letting*), та активно використовуються так звані непаралельні однорідні члени речення (тобто з різним керуванням):

It is evident that improvements will continue and can easily be made.

Очевидно, що успіхи *продовжуватимуться* та *їх можна* досить легко *здійснити*.

Доцільним є додати, що часом у таких текстах також можна спостерігати наявність конструкцій логічної емпізи на зразок *It is the principle – same цей принцип, this is precisely why – same так чому*.

Важливу роль у розкритті логічної структури тексту відіграє поділ на абзаци. Кожен абзац, як правило, починається є ключового речення, що викладає основну думку Для посилення логічного зв'язку між реченнями вживаються такі спеціальні стійкі вирази, як *to sum up, as we have seen, so far we have been considering*. Тій же меті можуть служити і прислівники-детермінанти *finally, again, thus*. Про їхнє вживання та переклад у текстах літературознавчої тематики піде мова у третьому розділі нашого дослідження.

2.4. Перекладацькі трансформації на рівні речення

Найбільш частотні граматичні труднощі перекладу літературознавчих текстів складає переклад конструкцій пасивного стану, інфінітивних конструкцій, дієприкметників і дієприкметникових конструкцій.

Найбільш поширені способи перекладу конструкцій пасивного стану в текстах гуманітаристики. Залежно від лексичних та синтаксичних характеристик речення форми пасивного стану дієслова-присудка англійського речення перекладаються кількома способами:

а) дієсловом пасивного стану:

The part of a space and time that are no longer there in analogy of a story is measured by its remaining intensity.

Частина простору і часу, якої там більше не існує, за аналогією з історією, вимірюється її залишковою інтенсивністю.

б) дієсловом у формі III ос. мн. тепер. і майб. часів або у формі мн. мин. часу, яке виступає головним членом односкладного неозначено-особового речення:

Independent from the impression or printing system to which we referred, it was considered a subsidiary art, as a creative procedure directed to a minority audience. Незалежно від системи враження чи друку, яку ми згадували, це вважалося допоміжним мистецтвом, як творча процедура, спрямована на аудиторію меншин.

в) безособовою дієслівною формою на *-но*, *-то*, яка є головним членом односкладного безособового речення (з допоміжними дієсловами, що передають граматичне значення минулого чи майбутнього часу):

Finally, all concepts, reviewed from the perspective of the complex, the anomic, hybrid and therefore blurry, have been replaced from the "copy in devaluation" to "copy as thought". – Нарешті, всі концепції, розглянуті з точки зору комплексу, аномальні, гібридні і, таким чином, розмиті, було замінено з «копії в девальвації» на «копію думки».

г) інфінітивом (особливо в підрядних предикативних частинах умови).

Multiple graphics practice has emerged (re-arisen) rapidly and if they are not interrupted, graphics will spread. - Багатогранні графічні практики виникли (відновилися) швидко, і якщо їх не перервати, вони будуть поширюватися.

Пасивний інфінітив у складі модального дієслівного присудка звичайно перекладається українським інфінітивом:

- *On one hand, the matrix can be projected as ideal ...* - З одного боку, матрицю можна проектувати як досконалу...

Як бачимо, переклад англійських пасивних конструкцій українською мовою супроводжується низкою граматичних трансформацій, що зачіпають як морфологічні характеристики слів, так і синтаксичну будову речення загалом [Кривова, 2003; Мощеннікова, 2004; Мурсалов, 1984]. Англійське дієслово пасивного стану може при перекладі замінюватися на різні форми українського дієслова: пасивний стан, безособова форма на *-но*, *-то*, дієприкметник, активний стан, інфінітив.

Інфінітив і в англійській, і в українській мовах може виконувати різні синтаксичні функції: підмета, простого присудка, частини складеного присудка, додатка, означення, обставини. Англійський інфінітив у цих функціях, коли він не входить до складу інфінітивних зворотів, як правило, не викликає труднощів при перекладі. Його українськими відповідниками можуть бути інфінітив або іменник (віддієслівний). Наведемо приклади:

- *The major argumenting of the imprint is its irrepressible desire to transcend itself.*

- Головними доказами відбитку є його нестримне бажання *перевершити* самого себе.

- ...as a new way to understand the multiplicity...

- ...як новий спосіб *розуміння* багатогранності...

Дієприкметник як особлива дієслівна форма наявний в обох мовах, але різниться набором граматичних форм і синтаксичними функціями.

Англійська мова має дві форми дієприкметника: Participle I (дієприкметник теперішнього часу) та Participle II (дієприкметник минулого часу). Participle I близький за значенням до прикметника і прислівника. Він називає ознаку предмета чи дії, яка виникає внаслідок дії, яка виконується чи вже виконана. Цей дієприкметник виконує функції означення й обставини. В останньому разі він відповідає українському дієприслівнику, позначаючи дію, котра відбувається одночасно з дією присудка або передує їй. Адвербіальний дієприкметник звичайно співвідноситься з семантичним суб'єктом, названим підметом, однак в англійській мові існує так звана абсолютна конструкція, у якій дієприкметник має свій власний семантичний суб'єкт, ці конструкції означають супутню дію чи мають причинне значення.

Participle II має лише одну форму й переважно ад'єктивні риси, вживається атрибутивно, у складі складеного іменного присудка та відокремлених конструкцій. Як і Participle I, Participle II може утворювати абсолютні конструкції, маючи в такому разі свій семантичний суб'єкт і реалізуючи дієслівні риси.

Український дієприкметник являє собою неособову дієслівну форму, що позначає дію або стан як реалізовану в часі ознаку особи або предмета, тобто називає ознаку предмета за дією. Дієприкметник поєднує в собі ознаки дієслова і прикметника. За своїм значенням дієприкметники поділяються на дві групи: активні та пасивні. Активні дієприкметники виражають ознаку предмета щодо виконуваної ним дії – носій ознаки і виконавець дії співпадають. Такі дієприкметники в сучасній українській літературній мові вживаються рідко. Пасивні дієприкметники виражають ознаку предмета, на який спрямована дія, тобто ознаку особи або предмета, зумовлену дією іншої особи або предмета (носій ознаки – один предмет, а виконавець дії – інший).

Український дієприкметник виконує синтаксичні функції означення й іменної частини складеного іменного присудка. Поєднуючись із залежними словами, український дієприкметник утворює дієприкметниковий зворот, котрий відокремлюється в позиції після означуваного слова або якщо має

додаткове обставинне значення. Функція обставини українському дієприкметнику, на відміну від англійського, не властива. Натомість українська мова має іншу особливу дієслівну форму – дієприслівник, який являє собою незмінну дієслівну форму, що позначає додаткову дію, пояснюючи в реченні основне дієслово-присудок.

Дієприслівник поєднує в собі ознаки дієслова й прислівника, завжди виконує функцію обставини і, як правило, відокремлюється в реченні. Український дієприкметник, на відміну від дієприслівника, утворюється від обмеженої кількості дієслів [Капелюшний 2007, с 10].

Всі вищезазначені граматичні відмінності між дієприкметниками в обох мовах в основному й зумовлюють способи перекладу англійських дієприкметників. Англійський дієприкметник нечасто перекладається українським дієприкметником. Це переважно властиво пасивним дієприкметникам. Як правило, український переклад англійського речення являтиме собою складнопідрядне речення з підрядним означальним, у якому англійському дієприкметнику відповідатиме особова форма українського дієслова-присудка підрядної частини. Передусім це стосується перекладу Participle. Англійський дієприкметник у функції обставини часто трансформується в український дієприслівник. Наприклад: *seeing all the nuances of the graphics, we would like to offer the readers...* – *побачивши всі нюанси графіки, ми хотіли б запропонувати читачам ...*

Основними чинниками, які впливають на вибір українського варіанта перекладу англійського дієприкметника, є його лексичне й граматичне значення, синтаксична функція, входження до складу зворотів, граматичні особливості українського дієприкметника, норми мови перекладу.

Отже, найтипівішими граматичними труднощами перекладу англійських текстів з царини гуманітаристики є переклад конструкцій пасивного стану, інфінітивних і дієприкметникових конструкцій. Граматичне значення англійських дієслівних форм, їх синтаксична функція, входження до складу зворотів, контекстуальне оточення, граматичні особливості

українського дієслова, норми мови перекладу визначають обсяг граматичних трансформацій, які зачіпають як морфологічні характеристики слів, так і синтаксичну будову речення загалом.

Переклад – це дійсно складний процес, що включає ряд труднощів, які необхідно долати перекладачеві. Одним із прийомів, які допомагають перекладачеві, є трансформації. Перекладацькі трансформації відбуваються через часткове співпадання чи повну відмінність англійських та українських граматичних форм та категорій.

Певними граматичними труднощами можемо назвати розбіжності в будові мов, набори різних граматичних категорій двох порівнювальних мов, форми та конструкції англійської та української мови; різний обсяг змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій; граматичні явища, що мають різні функціональні та частотні характеристики їх використання у мові оригіналу та перекладу; певна наявність характерних галузевих граматичних омонімів; особливості вираження членів речення у двох мовах, зокрема підмета і присудка. У синтаксичній структурі таких текстів, зазначимо, переважають складнопідрядні речення та атрибутивні словосполучення. Характерними особливостями також виявляються: використання каузативних, заперечних, герундіальних конструкцій; введення непаралельних однорідних членів речення; зміна порядку членів речення та речень (найчастіше зміюються пре- та постпозиція).

При перекладі словосполучень, маємо справу здебільшого із атрибутивними словосполученнями. Щоб досягти адекватного перекладу атрибутивних словосполучень, перекладач повинен володіти знаннями про структурно-семантичні особливості таких словосполучень та уявляти собі, якими засобами він може оперувати в українській мові для подолання труднощів, що виникають або цілком їх уникнути, застосовуючи свої перекладацькі надбання.

На рівні речення виділяємо п'ять основних видів граматичних трансформацій: пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання,

вилучення та комплексна трансформація. Перестановки нерідко супроводжуються іншою граматичною трансформацією – заміною, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення (наприклад, додаток перетворюється при перекладі в підмет) та речень (наприклад, просте речення перетворюється на складне або навпаки). Крім цього, при перекладі можуть застосовуватися також заміни слова словосполученням, словосполучення – реченням, низки речень – одним складним реченням і навпаки. Також у деяких випадках застосовується комплексна граматична трансформація, яка включає дві або більше простих граматичних трансформацій, наприклад, коли під час перекладу одночасно здійснюються додавання та вилучення тощо.

Зазначимо що, оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни. Такі лексико-граматичні трансформації називаємо змішаними і складаються вони з розглянутих вище граматичних трансформацій та різного роду лексичних трансформацій (генералізація, специфікація, контекстуальна заміна тощо).

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАД ТЕКСТІВ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ :
ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

3.1. Переклад детермінантів речення

Для гуманітаристики в цілому й текстів літературознавчої тематики зокрема прикметною рисою є характеристика, що відбувається двовекторно: шляхом узагальнення та конкретизації. Звідси – вплетення в їхню текстову тканину та синтаксичну структуру означувальних членів речення, які не пов'язані синтагматично з жодним осібно узятим членом речення, а скоріше поширюють його в цілому. Такі члени речення прийнято називати детермінантами. В. Карабан приділяє особливу увагу детермінантам, виокремлюючи їх як певну перекладацьку трудність через їх парентетичний характер [Карабан 2004, с. 114].

Парентеза, якщо відійти від складної термінології грецького походження, означає синтаксичну комбінацію, фігуру порядку слів, коли одну фразу вставлено всередину іншої. Наведемо приклади:

Initially, you will have the problem of getting on the wave-length of these different ways of looking at literature.

Спочатку виникне проблема з налаштуванням на частоту коливань різних способів вивчення літератури.

У наведеному прикладі парантеза виражена прислівником. В перекладі надано прямий еквівалент, який з детермінанта речення перетворюється на обставину часу, тобто відбувається депарентезація висловлювання.

Clearly, we are talking here about stories viewed in a more (literally) «superficial» way than was the case with Aristotle, but since the variety of possible surface events is greater than that of the possible underlying motives, Propp has more variables in play than Aristotle.

Безумовно, тут бачимо більш (буквально) «поверховий» спосіб аналізу оповідей, ніж це було в Арістотеля. Оскільки різноманітність можливих подій на поверхні більша, аніж можливих внутрішніх мотивів, Пропп має більшу кількість змінних, аніж Арістотель.

Прислівник, що виступає в ролі парантези, зазвичай перекладають як «зрозуміло» [Карабан 2004, с. 114]. Але перекладач віддає українською мовою прагматичне навантаження цього детермінанту, гіперболізуючи сему «тривіальне / звичайне», додаючи компонент значення «настільки зрозуміло, що не можна не погодитися». В процесі трансляції збережено парантезу, але посилено наказову модальність: щось є настільки прозорим семантично й логічно виваженим, що спонукає до моментального погодження.

By contrast, the possible character types in the tales are much more briefly described (in the four pages of chapter six), the characters being for Propp mainly just the mechanism for distributing the functions around the story.

Аналіз же типів героїв займає набагато менше місця (чотири сторінки шостого розділу), оскільки для Проппа герої є лише засобами для здійснення функцій.

При перекладі, як бачимо, парантезу компенсовано за допомогою частки «же». Посилено мовленнєву експресію. В процесі трансляції перекладач принагідно звертається до стратегії доместикації [Алвес 2003; Баснет 2005; Венуті 2004; Вілс 1997; Демецька 2008; Ландерс 2003; Енциклопедія з перекладознавства Рутледж 2001].

To this end, he notes that the thirty-one functions seem to group naturally into «spheres» (for example, pursuit, capture, and punishment have a natural grouping).

У зв'язку з цим він зазначає, що функції можна легко об'єднати у «вузли», наприклад: переслідування, полон і покарання.

У наведеному прикладі парантезу замінено обставиною, в процесі трансляції відбувся смисловий розвиток, причину замінено наслідком.

Загалом, парантезу можна класифікувати, встановивши особливості тематичного зв'язку між штучно поєднаними частинами речення. Вирізняють алотриологію, коли тематичний зв'язок не простежується, або є опосередкованим; розтягнута парантеза називається анаподатон; риторичний вигук, що ззовні нагадує парантезу, називається катаплока, і являє собою поєднання парантези та риторичного запитання. Окрім цих видів, існують парембола та епексегезис. Парембола є антиподом алотриології, це вид парантези, коли існує дуже тісний тематичний зв'язок між поєднаними частинами речення. Епексегезисом називається парантеза, яка пояснює смислове наповнення основної фрази. Наведемо приклади деяких із типів парантез:

Necessarily, the criticism which undertook this work was combative and polemical.

Фемінізм, який мав такі інтенції, *неминуче* був агресивним і полемічним.

У наведеному прикладі парантеза є алотриологічною, її тематичний зв'язок з основним реченням є опосередкованим. В процесі трансляції такий зв'язок стає паремболічним, носить функцію уточнення, тобто відбувається, шляхом членування речення, зміна типу парентетичного елемента. Також помітно змінено характер модальності та підвищено ступінь мовленнєвої експресії.

Firstly, feminist criticism became much more eclectic, meaning that it began to draw upon the findings and approaches of other kinds of criticism - Marxism, structuralism, linguistics, and so on. *Secondly*, it switched its focus from attacking male versions of the world to exploring the nature of the female world and outlook, and reconstructing the lost or suppressed records of female experience. *Thirdly*, attention was switched to the need to construct a new canon of women's writing by rewriting the history of the novel and of poetry in such a way that neglected women writers were given new prominence.

По-перше, феміністична критика стала більш *еклектичною*, вона взяла на озброєння відкриття й методи інших напрямів критики: марксизму, структуралізму, лінгвістики тощо. *По-друге*, вона, замість атакувати чоловічий образ світу, зосередилася на дослідженні природи жіночого світу й світогляду та на реконструкції втраченого або ж забороненого жіночого досвіду. *По-третє*, в центр уваги потрапила проблема створення нового канону жіночих текстів, перегляд історії літератури з метою повернути до канону несправедливо забутих жінок-письменниць.

У наведеному прикладі епексигезис встановлює логічну сув'язь текстового відрізка, а саме сприяє послідовності викладення, причому пояснює ступінь важливості викладеної інформації в порядку її зростання. Парантеза побудована з використанням прислівників, утворених афіксально від порядкових числівників. Перекладач скористався графічним стилістичним прийомом з метою підсилення логічного зв'язку. Прислівники відтворено за допомогою прямого еквіваленту.

As you would expect in studying at degree level, you will encounter problems which do not have generally agreed solutions, and it is inevitable that your understanding of the matters discussed here will remain partial, in both senses of that word, as everybody's does.

Як ви могли б передбачити, на старших курсах ви будете опановувати питання, що не мають загально визнаного вирішення, тому ваше розуміння речей, про які тут йдеться, неминуче залишиться частковим, як це стається з кожним.

У наведеному прикладі розгорнута парантеза, анаподатон, утворює рамочне обрамлення речення. Перекладач знову використовує прийом членування речення, а також застосовує прийом опущення до парантези *in both senses of that word*.

На рівні катаploка виявилась непродуктивною формою. Однак, в ідіостилі П. Баррі форма питань актуалізується як метатекстова на рівні усього твору. Викладення основного матеріалу перемежається питаннями, які

є вставними по відношенню до теоретичної інформації, викладеної вченим-літературознавцем. Їхня прагматична спрямованість полягає, на нашу думку, у перетворенні аналізованого твору П. Баррі на дискурс, в якому цільового читача залучено до безпосереднього діалогу з автором. Наведемо приклади:

*Does postmodernism, then, continue it or oppose it? To decide this, **we** need to attempt a working definition of this second term. As a starting point, **we** can take a selection of the most readily available descriptions of postmodernism.*

*За таких умов постмодернізм продовжує чи заперечує його? Щоб відповісти на це запитання, **слід** спершу спробувати визначити явище. За відповідну точку **візьмемо** вибірку з найбільш доступних дефініцій постмодернізму.*

У наведеному прикладі питальне речення має парентетичний елемент *then*, що має спонукальну модальність. Її підсилено відтворенням форми підмета першої особи множини за допомогою наказового способу дієслів. В процесі трансляції відбувається членування речення, парантезу *then* відтворено обставиною, з інтермідіальної її винесено у фронтальну позицію, втрачено спонукальну модальність *then*.

Більш вузька класифікація пояснює метатекстовий характер парантези, зокрема, її здатність висловлювати різний ступінь впевненості мовця, його намір напряду адресувати висловлювання третій або й власній особі, бажання описати манеру мовлення або встановити логічний зв'язок між частинами речення чи тексту, змалювати тривіальність чи оригінальність сказаного. Наведемо приклади:

Generally, then, the female writer is seen as suffering the handicap of having to use a medium (prose writing) which is essentially a male instrument fashioned for male purposes.

Отже, письменниця страждає від необхідності використовувати засіб (прозове письмо), що за своєю суттю є чоловічим інструментом, створеним для чоловічих цілей.

У наведеному прикладі парантеза свідчить про комунікативну інтенцію автора узагальнити думку, натомість перекладач змінює комунікативний модус, переходячи до висновків, тобто від узагальнення до конкретизації.

To comment briefly on each of these: firstly, the emphasis on historical context «undermines the transcendent significance traditionally accorded to the literary text».

Коротко прокоментуємо кожен із них. По-перше, наголос на історичному контексті «послаблює трансцендентне значення, яке традиційно надавали літературним текстам».

У наведеному прикладі автор аналізованого тексту, фактично, застосовує прийом подвійного коментарю: це і парантеза, яка сама по собі є метатекстом, тобто коментарем до вже сказаного, і прагматична спрямованість коментаря. Перекладач знову членує речення, змінює порядок слів у парантезі, а також надає коментарю традиційної для наукового дискурсу безособової форми.

Here is mine: I think the learnedness reflects the narratologists's greater distance from the actual telling of stories, and that it is ultimately due to the fact that they are not usually creative writers themselves.

На мою думку, ця ерудованість відображає значне віддалення наратологів від реального розповідання історій, і це, зрештою, пов'язане з тим фактом, що зазвичай самі вони не пишуть художніх творів.

У наведеному прикладі автор привертає увагу до своєї власної позиції в аналізованому питанні з царини наратології, тобто авторизує власний дискурс [Гніздечко 2005]. Цікаво, що П. Баррі підсилює волюнтативну модальність за допомогою двокрапки. Зазвичай, парантеза відділяється на письмі комою, що й демонструє перекладач. Також у перекладі нівельовано підсилення *I think*. Перекладач застосовує у цьому конкретному випадку ту ж стратегію, що традиційно використовують по відношенню до парних синонімів: один з компонентів опущено при перекладі.

Також, виокремлені в текстах літературознавчої тематики парантези можна класифікувати й за формальними ознаками: наприклад, ми виокремлюємо прості та складні форми цих детермінантів речення. До простих ми відносимо адвербіальні форми типу *clearly, generally*, або нумеральні типу *first*, тощо, натомість складні форми представлено синтаксичними комплексами: інфінітивними парентетичними реченнями та фразами, фразеологізованими словосполученнями та препозитивними стійкими словосполученнями типу *in conclusion, in brief*.

Загалом, при перекладі парантез ми спостерігаємо зміну модальності, при одночасному продуктивному прийомі членування речення та прийому опущення для знаття мовної надлишковості. Текст літературознавчої тематики, як показав аналіз, багатий на парантези (від двох до чотирьох явищ вкраплення на абзац, в середньому), що пояснюється метатекстовим характером текстів гуманітарного спрямування. На наш погляд, можна вести мову про розгортання на сторінках монографії П. Баррі дискурсу з парантезою як одним з елементів, що не тільки встановлюють зв'язність та сприяють логіці розгортання діалогу, але й перетворюють його на полілог (в термінах М. Бахтіна), де цільовий читач перетворюється на активного учасника дискусії з питань літературознавства, оскільки він є спровокованим численними вставленими автором в текст питаннями.

3.2. Відтворення в процесі трансляції форм підмета в тексті літературознавчої тематики

На відміну від української мови, з вільним порядком слів у реченні, англійська мова має фіксований порядок слів, причому структура речення вибудована таким чином, що обов'язково містить підмет і присудок. Підмет, який позначає виконавця дії, може бути груповим, розщепленим,

формальним, вираженим за допомогою конструкцій на зразок складного підмета з інфінітивом або дієприкметником, або й підрядним реченням.

В тексті оригіналу найпродуктивнішою формою підмета виявився інфінітивний комплекс Complex Subject. Тяжіння до згортання речення протиставлене в тексті оригіналу багатим парентетичним формам. На нашу думку, така контрастність має на меті, з одного боку, залучити цільового читача до полілогу, ініційованому автором, П. Баррі, а з іншого сприяє точності та лаконічності логічної структури тексту. Наведемо приклади речень, де підмет виражено Complex Subject:

The change of emphasis seems to have happened in my own case around 1973, when the words «structuralism» and «semiotics» begin to feature in notes about what I was reading and in the titles of the books and articles I was interested in.

У моєму випадку зміна акцентів відбулася близько 1973 р., коли слова «структуралізм» та «семіотика» почали посідати центральне місце в статтях, які я читав, та у назвах книжок публікацій, що мене цікавили.

У наведеному прикладі перекладач не використовує класичний варіант розгортання конструкції у підрядне підметове речення, натомість членування речення призводить до опущення дієслова-присудка в активному стані *seems*. Також відбувається адаптація частини конструкції, а саме іменника *emphasis*, до норм цільової мови: форму однини абстрактного анломовного іменника перекладач замінює формою множини, оскільки в усталеному вислові «розставляти акценти», або «розставляти всі крапки над і» закріпилася саме плюральна форма. Таким чином, перекладач, як про це йшлося в попередньому підрозділі, знову обирає доместикацію, або одомашнення, за свою настанову. Наведемо ще один приклад:

The Chartist agitation of the 1830s was thought to be the start of this, and the first English courses are put in place at exactly the same time.

Чартистських агітаторів 1830-х рр. вважали провісниками такого процесу, і саме тоді були започатковані перші курси з англістики.

Як видно з прикладу, перекладач від метонімії *The Chartist agitation of the 1830s* переходить до конкретизації найменування учасників політичної боротьби – *Чартистських агітаторів 1830-х рр.* Окрім конкретизації в процесі трансляції спостерігаємо посилену емотивність за допомогою лексеми підвищеного стилістичного тону *провісники*. Інфінітив *to be* опускається при перекладі, що знову свідчить про адаптацію до норм української мови. Натомість присудок в пасивному стані однини простого минулого часу замінено на безособову форму *вважали*.

Окрім детермінантів, поширення речення відбувається за рахунок атрибутивних груп, які перетворюють підмет на груповий. Наведемо приклади:

Rather, nearly all the difficulties you will have will be the direct result of the way theory is written, and the way it is written about.

Майже всі ваші труднощі будуть радше прямим наслідком того, як теорія написана, і тієї манери, в якій вона описана.

У наведеному прикладі групу підмета розширено за рахунок правостороннього підрядного означального речення, приєднаного безсполучниковим зв'язком. Перекладач знову застосовує членування, а також прийом опущення для відтворення в процесі трансляції підрядного означального речення. Натомість у іменника *difficulties*, який є ядром групи підмета, з'являється лівостороннє означення *ваші*, що є прикладом генералізації при перекладі при одночасному спрощенні синтаксичної структури перекладеного речення. Наведемо ще один приклад:

But the frame of mind I would recommend at the outset is threefold.

Я порадив би від самого початку налаштуватися на три речі.

У наведеному прикладі атрибутивне словосполучення *the frame of mind* опускається, натомість сему «мисленневий процес» актуалізовано за допомогою додатка *налаштуватися*, вираженого інфінітивом. Також ми бачимо, що правостороннє означення, що структурно являє собою

означальне речення, перетворюється на самостійне ядро «підмет + присудок» при перекладі на українську. Розгляньмо ще один приклад:

The conventional reading of the origins of the subject of English is that this kind of thinking begins with Matthew Arnold in the 1850s and reaches its height with the publication of the Newbolt Report on the Teaching of English in England in 1921.

Традиційно витoki англiстики як предмета пов'язують з постаттю Метью Арнольда (1850-ті), а її найвище досягнення — з Ньюболтським звітом про вивчення англійської мови в Англії, опублікованим у 1921 р.

У наведеному прикладі розгорнута атрибутивна група виступає в якості підмета. В процесі трансляції відбувається спрощення синтаксичної структури речення, причому означення *English* стає ключовим членом словосполучення, а ключовий член англійського словосполучення перетворюється на правостороннє означення.

Також в тексті оригіналу функціонує форма агентивного неживого підмета. Наведемо приклади:

Being a Romance language, *French* takes most of its words directly from Latin, and it lacks the reassuring Anglo-Saxon layer of vocabulary which provides us with so many of our brief, familiar, everyday terms.

Як романська мова, *французька* запозичила більшість слів безпосередньо з латинської, тому в ній немає того англо-саксонського пласту лексики, який забезпечує нас багатьма короткими повсякденними зворотами.

У наведеному прикладі агентивний неживий підмет виражений субстантивованим іменником-власною назвою, адаптовано до норм цільової мови. На відміну від традиційного способу перекладу, *French* залишається підметом, а не трансформується в обставину, як про це пише В. Карабан [Карабан 2004, с. 89].

Наведемо ще приклади:

The discipline as a whole believed in what is now called the «transcendent subject».

Загалом ця дисципліна вірить в те, що сьогодні називають «трансцендентним предметом».

У наведеному прикладі агентивний неживий підмет залишається у тій же синтаксичній функції. Єдина трансформація, яка, як нам видається, є складовою індивідуального творчого почерку перекладача, полягає у зміні правостороннього означення *as a whole* на лівостороннє *ця*, виражене вказівним займенником. Втрачено гіперболізацію, натомість групу підмета синтаксично спрощено.

Також в тексті оригіналу подеколи зустрічається імпліцитний підмет, переважно у парентетичних вкрапленнях, про які йшлося у попередньому підрозділі. Наведемо приклади:

As has been said of him, he often gives the impression that he is analysing the text when he is really just paraphrasing it.

Про нього казали, що він, по-перше, часто вдає, начебто аналізує текст, тоді як насправді лише переповідає його.

У наведеній парантезі підмет *it* опущено, але його значення легко вивести з контексту. Перекладач залишає безособову форму парантези, щоб зберегти її прагматичне спрямування – встановлення загальної думки.

The characteristic concerns of post-structuralism, *as hinted at here*, may at first seem pretty remote.

Така підозра постструктуралізму може спершу здатися багато в чому невмотивованою.

У наведеному прикладі перекладач дещо вільно повівся з текстом оригіналу, й парантезу опущено.

The style is neutral and anonymous, *as is typical of scientific writing*.

Її тон нейтральний і безособовий, *що типово для наукового стилю*.

Оскільки у наведеному прикладі група підмета містить прикметник, при перекладі немає потреби ректорувати імплікований підмет. Загалом, типовим залишається відтворення імплікованого підмета у такий самий спосіб, за допомогою безособових конструкцій, оскільки інформація у

підтексті, по-перше, спонукає цільового читача до заглиблення в текстову тканину, і по-друге, знімає надлишковість викладення, що відповідає прагненню будь-якої мови до економії своїх засобів.

Характерною рисою текстової тканини оригіналу є вживання підметових підрядних речень. Наведемо приклади:

What is difficult, however, is the language of theory.

А от що справді складне – то це мова теорії.

Норми цільової мови дозволяють зберегти підрядне підметове речення. Але при перекладі втрачено графічний стилістичний прийом. Натомість його прагматичне навантаження експлікується через тире, при одночасному опущенні дієслова-зв'язки *to be*, на якому й побудовано зазначений прийом.

So what follows is a list of some of the elements which seem to constitute this «distilled essence» of the subject, that is, the corpus of attitudes, assumptions, and ideas which we pick up, probably unawares, as we do it.

Отже, з'являється низка елементів, що й утворюють «екстракт» предмета, тобто корпус певних цінностей, постулатів та ідей, які ми підхоплюємо, часто не усвідомлюючи, як це відбувається.

У наведеному прикладі підметове підрядне речення трансформовано, воно перетворюється на інвертований присудок.

What is needed is the close verbal analysis of the text without prior ideological assumptions, or political pre-conditions, or, indeed, specific expectations of any kind, since all these are likely to interfere fatally with what the nineteenth-century critic Matthew Arnold said was the true business of criticism, «to see the object as in itself it really is».

Для цього потрібний уважний буквальный аналіз тексту без попередніх ідеологічних припущень чи політичних передумов або інших, безсумнівно, характерних очікувань, оскільки всі вони неминуче втручаються в те, що критик XIX ст. Метью Арнольд вважав істинною справою критики — «побачити об'єкт таким, яким він є насправді».

У наведеному прикладі підметове підрядне речення трансформоване у групу присудку, причому дієслово-зв'язку опущено, оскільки його смислове наповнення легко виводиться з контексту.

Також продуктивним є вживання формального підмету. Наведемо приклади:

Hence, *it* makes more sense to see the seven «spheres of action» as roles rather than characters.

Тому *доречніше* розглядати сім «вузлів дій» як такі, що стосуються *ролей*, а не *героїв*.

У наведеному прикладі формальний підмет опущено в процесі трансляції, оскільки це є граматично нехарактерна форма для цільової мови. Власне, це приклад лакунарності на граматичному рівні, про що йшлося у другому розділі нашого дослідження. Оскільки мова про тенденцію, не виникає потреби ускладнювати текст перекладу, нав'язуючи йому невластиву українській мові форму.

There are many possibilities: for example, in «external» focalisation the viewpoint is outside the character depicted.

Існує багато варіантів: наприклад, у разі «зовнішньої» фокалізації оповідна позиція перебуває *поза* зображеним героєм.

У наведеному прикладі формальний підмет є частиною звороту, що використовується з метою локалізації об'єктів у просторі. Зазвичай такі звороти перекладаються з обставини місця, але якщо загальний топос, де локалізовано місцезнаходження об'єкта, висновуємо з широкого контексту, немає потреби його повторювати. У нашому випадку мова йде про фокалізацію.

Таким чином, у проаналізованому тексті оригіналу функціонує різноманіття варіантів оформлення підмета. Багатство виражальних можливостей української мови дозволяє адекватно відтворити в процесі трансляції і складні конструкції, й імпліковані смисли. Продуктивність форм підмета свідчить, що текст оригіналу тяжіє до номінативності, причому

складні форми номінації домінують: від конструкції складний підмет з інфінітивом до складних атрибутивних словосполучень, що входять до групи підмета.

3.3. Передача значень емпізи

Існують різні способи граматичного оформлення емпізи. В тексті оригіналу, перш за все, впадають в око конструкції логічної емпізи. Інформативність тексту літературознавчого спрямування, який ми аналізували, порівнюючи з перекладеною версією, є основною причиною того, що навіть емотивні уривки позиціоновано максимально стисло й водночас із глибоким смисловим наповненням.

Отже, головне призначення конструкцій логічної емпізи – комунікативно-логічне виділення певного члена речення [Карабан с. 194]. В тексті оригіналу, який перебуває у фокусі нашої наукової уваги, функціонують переважно конструкції, побудовані за схемою *It + to be + ... that*. Наведемо приклад:

It is in this way I have most felt the grandeur – somewhat eternal, if not infinite.

Я відчула найсильніше піднесення – щось вічне й безмежне.

У наведеному прикладі логічну емпізу втрачено через те, що перекладач не переобтяжує текст перекладу, залишаючи емотивність лише на рівні вищого ступеню порівняння прикметника.

Також зустрічаємо випадки емпітичної інверсії:

Had the events been told in chronological order, the effect would have been very different.

Якби події були викладені в хронологічній послідовності, враження від них було би зовсім іншим.

Частково інвертовану форму присудка відтворено за допомогою сполучника *якби*, що уводить підрядне умовне. Інверсія у наведеному прикладі поєднується з еліпсисом, що є типовим випадком для англomовних підрядних речень, в яких сформульовано умову за третім типом – нереальна умова, що відноситься до сфери минулого і тягне за собою результат, якого ніколи вже не досягти. Інверсію вжито з метою відтворення критики.

By the combination of these emotions *came about* the effect Aristotle called «catharsis», whereby these emotions are exercised, rather than exorcised, as the audience identifies with the plight of the central character.

Поєднання цих почуттів *викликає* ефект, що його Арістотель називає «катарсисом», завдяки якому ці емоції проявляються, тому що аудиторія ототожнює себе зі станом головного героя.

У наведеному прикладі емпіза зникає, оскільки не відтворено обставину способу дії. Смісловий розвиток, що відбувається в процесі трансляції, від причини розвертає сприйняття реципієнта до процесу. Однак, штучно збережено порядок слів у реченні, в тій його частині, де відтворено підмет і присудок: *викликає* все-таки передує іменнику *ефект*. Звідси висновуємо, що перекладач застосовує часткову стилізацію в процесі трансляції.

This is undoubtedly true: *little* is gained in fiction or poetry by having characters (or narrators) say what they feel: it has to be *shown* in some way in words or actions.

І це справді так: у прозі й поезії мало чого можна досягнути, якщо дійові особи (або оповідачі) просто розповідають про те, що вони відчують; почуття слід певним чином *показувати* – словами чи діями.

У наведеному прикладі емпітично інвертовано обставину способу дії. Також автор користує з графічного стилістичного прийому, виділення курсивом, що є типовим для П. Баррі способом створення емпізи. П. Баррі використовує курсив як засіб логічної емпізи, а також виділяє курсивом перелік літературних джерел, до яких радить звернутися читачеві.

Уточнення, вжите перекладачем, зберігає емпазу, але без інверсії, курсивне виділення посилене вживанням напівжирного шрифту.

Ще один спосіб створити емпазу можна побачити в реченнях, наведених нижче. Автор розміщує допоміжне дієслово поряд з голим інфінітивом у граматичному часі теперішній простий:

So, approaching the story through these mainly technical narratological categories *does seem* to open up new avenues which *do indeed suggest* how meanings are constructed in narratives, at the same time as having the spin-off bonus of giving us new ideas about this particular tale and its well-worn thematic territory of the conflict and contrast between the claims of life and the claims of art.

Отже, аналіз оповідання за допомогою цих, головним чином технічних, наратологічних категорій *і справді* відкриває нові перспективи, які *показують* механізми витворення значення в оповіді. Додаткова перевага наратологічного методу – новий погляд на оповідання та його шаблонну тематику конфлікту й контрасту між життям і мистецтвом.

У наведеному прикладі уведення за допомогою прийому додавання сполучника *і* у комбінації з розмовним, стилістично зниженим прислівником *справді* відтворює в процесі трансляції стилістичне навантаження *do indeed suggest*. Стилізація є вдалим перекладацьким рішенням, оскільки внаслідок асиметрії граматичного устрою англійської та української мов в останній не спостерігається допоміжних дієслів, хоча семантичні поля українських дієслів та їхні синонімічні ряди є добре розвинуті [Горпинич 1999; Жовтобрюх 1980; Леонова 1983; Сірук 2006].

Підводячи підсумки, зазначимо, що автор проаналізованого тексту оригіналу намагається якомога точніше передавати фактуальну інформацію щодо дії. Це пояснює тяжіння до емпатичної інверсії саме групи присудку, а також до використання інших способів побудови емпازی в тій частині речення, де повідомляється про характер здійснених кроків. Така організація працює на процесуальність, динамічність викладення, тобто є одним із низки

засобів, які П. Баррі використовує для оживлення свого літературознавчого дискурсу.

В третьому розділі ми проаналізували особливості відтворення граматичної матриці тексту оригіналу. Зокрема, в центрі нашої уваги перебувала група підмету й група присудку. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу виявив низку розбіжностей в граматичному оформленні оригінального та перекладеного текстів.

Перш за все, ми виявили форму організації підмета в тексті оригіналу. Такі форми виявились вкрай різноманітними, від формального підмета до підрядного підметового. Єдина форма, яка виявилась непродуктивною в аналізованому тексті літературознавчої тематики, є розщеплений підмет. На нашу думку, така форма розсіює увагу читача, а тому П. Баррі виключив її з текстової тканини своєї монографії. Відтворення різних форм підмета українською мовою супроводжувалось помітним нахилом до одомашнення, що практично відображено питомо національними граматичними формами та лексичним наповненням. Подеколи, мусимо визнати, доместикація призводила до спрощення граматичних синтаксичних структур оригіналу.

Також слід звернути увагу на прагнення перекладача відтворити форми, що не випрацювала українська мова з її синтетичним характером устрою. Це стосується так званих граматичних реалій (термін Р. Зорівчак), відсутність яких є лакуною, що вимагала від перекладача певної креативності перекладацьких рішень. Таким рішенням, на наш погляд, вдалим, стала стилізація. Лаконічність та логічність викладення матеріалу в оригіналі поєднано з емпатичним наголосом на окремих його частинах, зокрема, коли йдеться про виділення групи присудка. Емпатична інверсія становила перекладацьку трудність, тому знову було застосовано стилізацію або спрощення синтаксичної структури перекладених речень. Вживання графічного стилістичного прийому подеколи посилено за рахунок уведення комбінації напівжирного та курсивного шрифтів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В магістерській роботі розглядаються питання стосовно перекладу текстів літературознавчої галузі: тактики і стратегії.

Практична реалізація яких неможлива без наявності робочого місця в кабінеті (офісному приміщенні), та використання: обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (наприклад, комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі); окремих предметів меблі на місцях (столи, шафи); обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (наприклад, опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

4.1. Аналіз потенційних небезпек

Працюючи в сфері перекладу, на робочому місці працівників можуть підстерігати наступні небезпеки:

- ураження електричним струмом, у наслідок несправності електродобладнання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;

- механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;

- нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими). Подібний характер роботи може викликати емоційний дискомфорт,

внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

- кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітряобмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговуючим персоналом, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей.

- «синдром професійного вигорання», через рутинну роботу та однотипні завдання, що можуть призвести до стресових ситуацій, депресій

та психічних розладів;

- сухе повітря, через оснащення офісної будівлі кондиціонерами, центральним опаленням та великої кількості людей, що у сукупності викликає подразнення та пересихання шкіри, постійну сонливість та втомленість.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення – 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожеженебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия

электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до I класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів».

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного

розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

З метою запобігання виникненню «синдрому професійного вигорання», зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку. Також запропоновано періодична участь в семінарах та конференціях, де надається можливість зустрітися з новими людьми і обмінятися досвідом.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98

«Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів. Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу розмірами $A \times B \times H = 12 \times 6 \times 2,5$ м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету $E_n = 300$ лк.

1. Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника;

$$N_p = \frac{6}{(2,5 - 0,8) \cdot 1,4} = 3, \text{ шт.}$$

2. Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильника L_{\max} :

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м;} \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт;

$$L_{\max} = \frac{6}{3} = 2, \text{ м.}$$

3. Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$$i = \frac{12 \cdot 6}{(2,5 - 0,8) \cdot (12 + 6)} = 2,35.$$

4. Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного растровим світильником типу ЛПО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює $\eta = 52 \%$.

5. Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_s \cdot z}{\eta}, \text{ лм;} \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_s – коефіцієнт запасу (для кабінету $k_s = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 12 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,52} = 63969, \text{ лм.}$$

6. Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}^*$:

$$N_{\text{св}}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\text{max}}^2}, \text{ шт;} \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

L_{max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м;

$$N_{\text{св}}^* = \frac{12 \cdot 6}{2^2} = 18, \text{ шт.}$$

7. Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла Φ_x^* :

$$\Phi_x^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_x^*}, \text{ лм;} \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_x^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за

формулою:

$$N_x^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт;} \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_x^* = 18 \cdot 4 = 72, \text{ шт.}$$

$$\Phi_x^* = \frac{63969}{72} = 888, \text{ лм.}$$

8. Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_x^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_d :

$$m = \frac{\Phi_a^*}{\Phi_x}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{888}{1200} = 0,74.$$

9. Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні N_{cv} :

$$N_{cv} = N_{cv}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де: N_{cv}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи;

$$N_{cv} = 18 \cdot 0,74 = 15, \text{ шт.}$$

10. Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні N_a :

$$N_a = N_{cv} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де: N_{cv} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_a = 15 \cdot 4 = 60, \text{ шт.}$$

11. Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_a \cdot N_a \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_a – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_a – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості;

$$E_p = \frac{1200 \cdot 60 \cdot 0,52}{12 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 337, \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунку загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 337 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення і яке забезпечується за допомогою 15 растрових світильників типу ЛПО.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб -

легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: n+=1500-30000 (шт. на 1см³); n- = 3000-5000 (шт. на 1см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

З метою усунення сухого повітря, в офісі встановлено ультразвуковий зволожувач повітря Bonesco Air-O-Swiss U650, що має два режиму роботи: «холодний пар» та «теплий пар», має систему дезінфікування води шляхом нагріву до 80°C, змінні наповнювачі для картриджу, 8 годинний таймер, функція підтримки оптимального рівня вологості відносно температури. Також офісне приміщення декоровано кімнатними рослинами такими як фікус та діфінбахія, що допомогло покращити якість повітря та знизити рівень пилу у приміщенні.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Горінням називається складний фізико-хімічний процес взаємодії горючої речовини та окислювача, який супроводжується виділенням тепла та випромінюванням світла.

Процес горіння призводить до пожежі.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В).

Відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», воно належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Найшвидшим та найнадійнішим засобом сповіщення про виникнення пожежі вважаються установки електричної пожежної сигналізації (ЕПС). Для приміщення офісу, площею 72 м² встановлено два вуглекислотні вогнегасник місткістю 5 л.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях

Сили і засоби, які залучаються для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

Основною ланкою, що організовує підготовку і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (РІНР) у вогнищах ураження, є

область. Тому в плані цивільного захисту (ЦЗ) області, з урахуванням якого приймається рішення начальником ЦЗ як на мирний, так і на воєнний час, закладається основа угруповання сил ЦЗ області, визначається її чисельність для кожного категорійованого міста і міського району, намічаються всі інші заходи щодо організації рятувальних робіт і ставляться завдання підлеглим силам і ланкам управління. Аналогічно, але більш конкретно і детально плануються створення угруповань сил і можливий порядок їх дій на задалегідь визначених ділянках (об'єктах) в містах, сільськогосподарських і міських районах.

Угруповання сил ЦЗ на воєнний час повинне відповідати задуму майбутніх дій і забезпечувати можливість швидкого приведення сил у повну готовність до виконання завдань у найскладніших умовах обстановки; своєчасне висування сил до місця проведення рятувальних робіт, швидке їх розгортання і зосередження основних зусиль в інтересах вирішення головних завдань; можливість одночасного виконання робіт з максимальним використанням усіх сил і засобів у декількох вогнищах ураження для порятунку потерпілих у найкоротший термін; нарощування зусиль за рахунок наступних змін ешелонів і резервів, можливість здійснення маневру силами і засобами в ході робіт; захист особового складу; стійке управління силами і підтримка взаємодії між ними, а також усебічне забезпечення дій у ході проведення РІНР.

Ядром угруповань сил ЦЗ є військові частини ЦЗ і невоєнізовані формування підвищеної готовності.

Для створення угруповань сил використовуються:

- на об'єктах господарювання (ОГ) – невоєнізовані формування об'єкта, а також територіальні формування міста (району), формування сільського району (некатегорійованого міста) та інші сили, виділені за рішенням старшого начальника ЦЗ;

- у районі – угруповання сил об'єктів району, територіальні формування району, а також військові частини ЦЗ і Збройних Сил, відомчі, спеціалізовані

формування і підрозділи, формування прилеглих районів (сільських) та інші сили, виділені за рішенням старшого начальника ЦЗ для виконання завдань на території даного району;

- у місті без районного поділу угруповання сил ОГ, невоєнізовані територіальні формування міста й області, військові частини ЦЗ, підрозділи і частини військового гарнізону, а також інші сили, що виділяються згідно з планами взаємодії;

- у місті з районним поділом – угруповання сил міських районів і резерви міста; в області – угруповання сил категорійованих міст, населених пунктів з категорійованими ОГ, угруповання сил сільських районів і резерви.

Кожне угруповання за своїм складом повинно забезпечувати виконання повного обсягу РІНР у заданому районі (на ділянці, об'єкті).

Для забезпечення безупинного проведення РІНР до повного їх завершення, для нарощування зусиль і розширення фронту рятувальних робіт, а також для заміни сил і засобів угруповання можуть складатися з одного чи двох ешелонів і резерву. Кількість ешелонів визначається обсягом і умовами виконання рятувальних робіт, наявністю сил, а також особливостями їх розміщення в заміській зоні і можливій готовності за часом до виконання завдань у вогнищах ураження. Кожен ешелон може складатися з декількох змін. Для проведення розвідки і забезпечення висування і введення сил у вогнища ураження до складу угруповання включаються розвідувальні підрозділи і формування (загони) забезпечення руху.

При наявності двох ешелонів перший ешелон угруповання сил призначається для негайного (з урахуванням радіаційної обстановки) розгортання рятувальних робіт і ведення їх у високому темпі. З цією метою в перший ешелон включаються найбільш мобільні, добре підготовлені й оснащені сучасною технікою сили, здатні в короткі терміни прибути до вогнища ураження і приступити до робіт. Такими силами є: військові частини і підрозділи ЦЗ; інші військові частини і підрозділи, що виділяються військовим командуванням згідно з планами взаємодії; територіальні та

невоєнізовані формування категорійованих міст; формування міських ОГ, які продовжують виробничу діяльність, і невоєнізовані формування підвищеної готовності ближніх некатегорійованих міст і сільських районів.

Другий ешелон призначається для нарощування зусиль і розширення фронту рятувальних робіт в міру спадання рівня радіації, а також для заміни підрозділів і формувань першого ешелону. До складу другого ешелону включаються сили ЦЗ міст і сільських районів, що не ввійшли до складу першого ешелону, частини і підрозділи Збройних Сил і МВС з пізнішими термінами розгортання і невоєнізовані формування ОГ, які продовжують свою діяльність у заміській зоні.

Особливо ретельно визначається склад першої зміни. При її комплектуванні враховується, що техніка (бульдозери, екскаватори, крани, компресорні станції й ін.), яка входить до цієї зміни, при необхідності буде залишена на місцях робіт і передана розрахункам чергової зміни. Резерви призначаються для вирішення завдань, що раптово виникають у ході проведення РІНР, для нарощування зусиль на найважливіших ділянках і об'єктах з метою скорочення термінів завершення робіт, для заміни чи перекидання сил і засобів на нові ділянки (об'єкти) робіт.

До складу резервів включаються формування некатегорійованих міст та віддалених сільських районів, військові частини і підрозділи, що не ввійшли до складу ешелонів, сили ЦЗ, які виділяються сусідами згідно з планами взаємодії. З початком проведення РІНР сили резерву виводяться у встановлені райони збору в кілька місць заміської зони з таким розрахунком, щоб можна було забезпечити швидке перекидання їх на різні напрямки. В міру використання резерви відновлюються в тому числі і за рахунок сил, виведених з вогнищ ураження після виконання ними поставлених завдань.

Важливе значення має підготовка загонів забезпечення руху. Вони створюються по одному на кожен маршрут введення сил у вогнища ураження і, крім того, один-два резервних у залежності від кількості маршрутів та їх складності і на випадок повторних надзвичайних ситуацій. До складу загону

звичайно включаються механізовані й інженерні підрозділи військових частин і формування ЦЗ, оснащені засобами механізації робіт з прокладання колонних шляхів і по улаштуванню проїздів у вогнищах ураження, локалізації і гасінню пожеж, обладнанню тимчасових переправ, знезаражуванню (деактивації і дегазації) ділянок маршрутів і виконанню інших робіт для забезпечення швидкого й безпечного введення основних сил ЦЗ у вогнища ураження.

При відсутності військових частин ЦЗ загони забезпечення руху створюються з формувань загального призначення, посилені формуваннями служб (спеціальними формуваннями). Основу загонів забезпечення руху в цьому випадку становлять зведені загони (команди) механізації робіт.

Створення угруповання сил для дій після раптового нападу має свої особливості, що враховуються штабами ЦЗ при розробці планів на воєнний час. Ці особливості обумовлені збільшенням обсягу РІНР і зменшенням можливості створення потрібного угруповання сил; до нього можуть не ввійти частково чи цілком територіальні, об'єктові формування, формування служб ЦЗ (спеціальні), які у момент удару супротивника знаходилися в категорійованих містах і зазнали втрат.

Визначаючи угруповання сил для проведення РІНР при раптовому нападі, штаби ЦЗ ретельно планують її ешелонування. Основу першого ешелону в цих умовах можуть становити сили, які постійно знаходяться в заміській зоні: військові частини ЦЗ, інші військові частини і підрозділи, виділені військовим командуванням згідно з планами взаємодії формування підвищеної готовності сільських районів і некатегорійованих міст.

Особлива роль при цьому відводиться формуванням сільських районів і некатегорійованих міст. Після раптового нападу супротивника вони можуть стати основними силами для проведення РІНР у категорійованих містах, тому штаби ЦЗ детально планують порядок приведення цих сил у готовність, визначаються схеми їх оповіщення і збору, маршрути виходу у вихідні

райони, порядок матеріального й інших видів забезпечення, а також обладнання вихідних районів.

Угрупування сил створюються в міру прибуття формувань і військових частин у райони стихійних лих і місця аварій. Першими до роботи приступають місцеві формування і розташовані поблизу військові частини, які і становитимуть перший ешелон. Потім до місця дій повинні прибути формування, підлеглі начальникам ЦЗ міст і областей (країв), а також інші військові частини. Вони становитимуть другий ешелон і резерв, які можуть бути введені в дію для нарощування зусиль першого ешелону, розширення фронту роботи чи виконання попереджувальних заходів з метою локалізації району стихійного лиха, а також для вирішення нових завдань, які виникають.

З прибуттям у район стихійного лиха формування зосереджуються у вказаних їм пунктах і одержують конкретні завдання.

Характер, обсяг і способи ведення робіт залежать від виду, причин виникнення, масштабів і тривалості стихійних лих і аварій, ступеня впливу їх наслідків на навколишнє середовище і населення, а також від наявності і підготовленості сил ЦЗ, від погоди, часу доби, пори року й інших факторів.

Таким чином можна зробити наступні висновки. Були розглянуті потенційні небезпеки, які можуть очікувати на робочому місці в сфері перекладу. Потенційними небезпеками можуть бути: ризик травмуватися; ураження електричним струмом, недостатнє освітлення виробничих приміщень і робочих місць, і т.п. З метою запобігання виникненню «синдрому професійного вигорання», зниження нервово-емоційного напруження, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку. Також запропоновано періодична участь в семінарах та конференціях, де надається можливість зустрітися з новими людьми і обмінятися досвідом. З метою усунення сухого повітря, в офісі встановлено ультразвуковий зволожувач повітря **Wonaco Air-O-Swiss U650**. Також офісне приміщення декоровано

кімнатними рослинами такими як фікус та діфінбахія, що допомогло покращити якість повітря та знизити рівень пилу у приміщенні.

Були передбачені первинні засоби пожежогасіння, а саме встановлено два вуглекислотні вогнегасника місткістю 5 л. Були розглянуті заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях, а саме сили і засоби, які залучаються для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

ВИСНОВКИ

Метою даної дипломної роботи було вивчення тексту літературознавчої тематики, як важливої складової сучасного гуманітарного дискурсу, оцінка показників якості його перекладу українською мовою як цільовою, виокремлення перекладацьких стратегій і тактик, спрямованих на підвищення виражальних можливостей української мови в плані адекватного відтворення граматичних особливостей текстів вищезазначеного типу в процесі трансляції, розробка алгоритму перекладу таких текстів.

Розглянувши тексти оригіналу й перекладу, можна зробити висновок, що в цілому за період останніх десяти років спостерігаємо тенденцію одомашнення текстів з царини гуманітаристики, що поповнюють українську літературну полісистему.

Також у другому розділі було виявлено і проаналізовано показники, що ускладнюють роботу перекладача на граматичному рівні. Загальна причина виникнення перекладацьких труднощів в царині граматики пояснюється неспорідненістю англійської (як вихідної) та української (якцільової) мов. Це спричинює лакуарність або надлишковість граматичних явищ. Небажаним є як опущення смислового наповнення тексту оригіналу, так і уведення до тексту перекладу елементів, що не відповідають нормам цільової мови, оскільки це призводить до виникнення комунікативного дисонансу, негативно впливає на якість перекладеного тексту. Тому в тексті перекладу трапляються випадки нейтралізації складних граматичних явищ шляхом спрощення граматичних конструкцій або ж шляхом стилізації, про що йдеться в третьому розділі нашої роботи.

Однією з найважливіших умов адекватності перекладу є мінімальна втрата смислового наповнення та прагматичного навантаження оригіналу. У цьому зв'язку, подеколи ми спостерігали випадки зміни характеру модальності, а також зменшення емотивності через невідтворення емпізи. Від того, наскільки повно і раціонально використовується мовний матеріал,

залежить адекватність перекладу, а тому слід підкреслити, що в процесі трансляції перекладачем дотримано всі норми мови-сприймача.

В ході магістерської роботи були розглянуті питання по виявленню критеріїв організації текстів гуманітарної сфери, їх продуктивних складових, що спонукають реципієнта вступати в діалог з авторами творів. Представлений огляд докладно характеризує жанрову стратифікацію в межах гуманітарного дискурсу, а також лексико-граматичні особливості текстів літературознавчої тематики, що входять до гуманітарного дискурсу, на прикладі монографії П. Баррі, на основі якої виконувалася магістерська робота. Так само була дана оцінка динаміці і чинникам, що роблять вплив на використання граматичних трансформацій в процесі трансляції, ефективність використання мовних ресурсів перекладачем. Рекомендовані заходи щодо раціональнішого перекладання тексту літературознавчої тематики було алгоритмізовано.

Виходячи з загального положення про взаємозв'язок між когнітивно-комунікативними інтенціями гуманітарних наук та стильовими ознаками приналежних до гуманітарного дискурсу текстів, в третьому розділі було розглянуто особливості розташування та способу граматичного оформлення ключової інформації, що передається групою підмета та присудка.

В третьому розділі було також проаналізовано основні перекладацькі рішення, стратегії й тактики щодо адекватного відтворення українською мовою групи підмета й присудка, серед яких можна виділити такі як членування, пермутацію, прийом опущення / додавання, стилізацію, що супроводжуються посиленням спонукальної модальності та зміщенням емпатичних акцентів за рахунок спрощення синтаксичних структур.

Аналізуючи текст оригіналу у зпівставленні з його перекладом, в роботі ми приходимо до висновку, що українська версія тяжіє до номіналізації, особливо за рахунок опущення в процесі трансляції дієслова зв'язки *to be*. Водночас, їй притаманна подвійна смислова структура: основний текст співіснує з метатекстом, який представлено у вигляді

численних парентез. В процесі перекладання збережено морфологічну форму парентез, але при цьому диференціація значення призводить до зміни модальності представлених вставних конструкцій та слів. Однак, питання про виникнення когнітивного дисонансу не є актуальним у випадку зміни вектору модальності, оскільки глибинне прагматичне наповнення усього тексту – спонукання до полілогу читача, перекладача та автора – загалом адекватно відтворюється в текстовому масиві українськомовної версії.

Множинності перекладацьких рішень сприяє багатство виражальних можливостей цільової мови. Доместикація, яка лежить в основі настанови перекладача, полягає у дбайливому вибиранні питомих українських форм, відтворенні стилістичних патернів, споконвіч притаманних нашій мові. Комунікація, таким чином, розгортається не вшир, через велику кількість підрядних речень у складі складнопідрядного, а вглиб, уводячи цільового читача до багатства семантичних полів українськомовних термінів літературознавчої терміносистеми. Безсумнівно, цьому сприяє використання прийому членування речення, а також пермутація – на синтаксичному рівні, а також вдала підбірка еквівалентів, вмотивоване опущення членів речення, що утворюють конструкцію парних синонімів, що знімає надлишковість, плеоназм, тексту оригіналу.

Як тільки перед перекладачем постає необхідність відтворення емотивного наповнення тексту оригіналу, емоційність зводиться до уведення в текстову тканину лексичних елементів, які допомагають штучно відтворити емпфузу, стилізуючи засоби її побудови, які з об'єктивних причин відсутні в українській мові. Йдеться про асиметрію граматичного устрою, а отже й мовних картин світу, англійців та українців, про неспорідненість двох мов. Однак, протягом всього тексту перекладу перекладачем вдало вирішено проблему неперекладності зазначених елементів.

Отже, мету роботи досягнуто, тобто досліджено лексичні й граматичні особливості тексту літературознавчої тематики, проаналізовано способи їхнього відтворення в процесі перекладання з англійської мови на українську.

SUMMARY

Translation of the humanitarian text is a surprisingly responsible analytical procedure, particularly when it comes to such a vital aspect of the translation as a literary text interpreting. The process of professional translators training in the literary field is really in unison with Ukrainian realities, when we strive to find ourselves as the integral part of the European Union. It is not surprisingly then that modern humanitarian discourse is being increased by a number of books translated into several foreign languages, including English, which are to help mutual understanding between the men of science.

Translation of the literary texts, especially their terminology, causes some difficulties because of the ambiguity and polyvalence of some lexical forms, being derive from other fields of Humanitarian Studies, such as philosophy, history, linguistics etc. Lack of the grammar correspondency of the two systems of languages, namely English and Ukrainian, is responsible for the assymetry between the grammar form introduced in the target text body. Thus, the research in the field of the realia translation peculiarities can help one overcome difficulties while translating modern literary texts.

Having collected and systematized the piece of analytical data referring to the issue of the verbals, their complexes and categorial parametres, it was concluded that the latter both in English and Ukrainian languages hold some kind of an intermediate position that is structurally a combination of morphological and syntactic qualities in the system of grammatical forms of the verb. Considering the features of functioning of passive verbal complexes in the texts of humanitarian discourse, it is appropriate to assume, that this category is a universal semantic, morphological and syntactic one, which marks the relations between syntactic and semantic sentences by using morphological means.

Having compared the ways of presenting verbal complexes in English and Ukrainian, it was concluded, that in the field of translation of literary texts, the basis of updating in the process of translation acquires opposition of compressed /

decompressed samples of speech utterance, the latter being a characteristic feature of the target text.

During the process of interpreting it was found out that the sentence structure of the source text is built according to the pattern metatext + main text, where metatextual part is represented by a number of parenthetical elements. Their cognitive basis reveals the pragmatics, which is expressed by modality, mostly of the imperative kind. The syntactic structure in the case of the use of parenthetical elements undergoes some changes, the latter find their way in simplifying of the attributive groups. During the process of interpreting, modality of the parenthetical elements also undergoes some modification.

Having collected and systematized the piece of scientific information concerning peculiarities of translating modern literary texts, it was determined that the fundamental characteristics of them are due to the accuracy, clarity, logic of facts presentation, usage of the present tense form, that indicates a permanent state, a high percentage of parenthetical elements and various types of Subject, that is explained by the nominative nature of such texts.

While translating of simple, complex and nominal forms, the following features have been revealed.

One of the most common features in the analyzed original text, which belongs to the category of scientific humanitarian ones, is an extensive use of verbal predicate structures in the Active Voice. In the original text the discourse-pragmatic orientation defined a dominating syntax form, which is referred to verbal predicate structures. It appears that the most productive are the two forms of the verbal predicate that is a Simple Verbal Predicate and a Complex Modal Predicate with such modal verbs as *can, may, should, might, could* etc. Active Voice orientation reveals the main pragmatical feature of the source text, that is to get the target reader involved in the polemics initiated by the author.

The use of Complex Modal Predicate is a means of euphemizing, when it comes to the pragmatic direction of statements that is to provide clear instructions, being mitigated on a communicative level by introducing such modal verbs as

should, could, might. The research of the features of translation of verbals (Infinitive, Gerund, and Participle) was done according to the schemes introduced by such well-known domestic and foreign linguists as L. Barkhudarov, V. Karaban, I. Korunets, V. Kaushanska etc.

Having regarded the translation tools by scientists, we found out that the main ways of translating of the verbal complexes includes decompression and use of the subordinate sentences, moreover such verbal forms undergo some transformations, the most frequent of them being the replacement of the verbal form into a nominative one. For example, in translation instead of the Gerund there appears the Noun. The Infinitive Subject Complexes are reproduced using the subordinate clauses with a noun or pronoun.

The word order in the Ukrainian sentences is not fixed, so there is a certain asymmetry of the syntactic structures of English and Ukrainian literary texts, when it comes to the building of the emphathis. Some differences arise due to the fact that the two languages are not closely related, and it is also visible that the frequency of usage of the emphatic patterns in humanitarian discourse is different in English and Ukrainian. If it is about British texts, then emphasis via inversion is a productive syntactic means, while the lexical and syntactic peculiarities of Ukrainian language reveal certain imposed limitations being the use of such forms.

Analysis of the source texts allowed us to discover the numerous forms of the subject. This is because humanitarian texts have mostly nominative nature. The source text analysis showed practical absence of split subject structure as it is pragmatically aimed at a clear subject matter interpretation. Thus, the translation of the source text is significantly correlated with its grammar and, more precisely, syntactic peculiarities. Due to its role to differentiate the description of a literary phenomena, its translation requires decompression, accompanied by the involvement of lexical and grammar transformations, such as replacement of parts of speech, specification, reshuffling, addition.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербух К. Я. Лексические и фразеологические аспекты перевода. М. : Издательский центр «Академия», 2009. 176 с.
2. Аверьянова Н. А. Средства выражения неморфологического пассива в современном английском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена ЛГУ России. Ленинград, 1984. 17 с.
3. Алияришорехдели М. Пассивные возвратные конструкции в русском языке : взаимодействие грамматических и семантических категорий : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10. 02. 01 «Русский язык» / Московский государственный ун-т им. М.В. Ломоносова МГУ России. М., 2012. 18 с.
4. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка: учебное пособие для вузов. М. : ФЛИНТА, 2012. 376 с.
5. Бик І. С. Теорія та практика перекладу : електрон. версія. URL : <http://prima.franko.lviv.ua/faculty/intrel/html.pdf> (дата звернення 09.10.2018).
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика: учебное пособие для вузов. М. : Прогресс, 1975. 447 с.
7. Борисова О. В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. К., 2005. 17 с.
8. Брандес М. Стил ь и перевод: учебное пособие для студентов пед. ин. М. : Высш. школа, 1988. 127 с.
9. Бурда-Лассен О. В. Переклад як декодування ментальної ідентичності нації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.

наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. К., 2005. 17 с.

10. Верба Л. Г. Граматика сучасної англійської мови: учбово-методичний посібник. К. : Логос-М, 2013. 352 с.

11. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии: учебное пособие для студентов. М. : Труды МИФЛИ, 1993. С. 3-54.

12. Галкина-Федорук Е. М. Безличные предложения в современном английском языке. К. : Моск. ун-т, 2012. 332 с.

13. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу : комунікативно-прагматичний аспект мови : автореф. дис. здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германські мови» / Національний лінгвістичний ун-т КНЛУ України. К., 2005. 23 с.

14. Годована М. П. Словосполучення як джерело поповнення української термінології // Українська термінологія і сучасність : [зб. наук. пр.] / [наук. ред. Л. О. Симоненко]. К. : КНЕУ, 2005. Вип. 6. С. 101-103.

15. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. К. : Вища школа, 1999. 207 с.

16. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский. К. ; М. : Новое знание, 2008. 287 с.

17. Гаращенко Л. Б. Багатокомпонентні термінологічні одиниці загально технічної терміносистеми // Термінологічний вісник. Філологія. Полтава, 2013. Вип. 2. № 2. С. 65-71.

18. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: учебное пособие для філол. специальностей. М. : Высшая школа, 1987. 104 с.

19. Гузеева К. А. Английский язык. М. : Просвещение, 2012. 288 с.

20. Гусева А. А. Интертекстуальность как переводческая проблема (на материале романа Дж. Джойса «Улисс» и его перевода на русский язык) :

автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Московский государственный ун-т им. М.В. Ломоносова МГУ России. М., 2009. 21 с.

21. Дегтярѳова Л. П. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти: навчальний посібник. К. : Знання, 2005. 310 с.

22. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. К., 2008. 27 с.

23. Дроздовський Д. Стратегії сучасної компаративістики // Всесвіт. М. : Прогрес, 2012. № 11-12. С. 196-202.

24. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: для студ. гуманітар. спец. вищ. навч. закл. Вінниця : Нова книга, 2005. 224 с.

25. Дудик П. С. Стилїстика української мови. К. : Академія, 2005. 368 с.

26. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.

27. Жовтобрюх М. А. Історична граматика української мови. К. : Вища школа, 1980. 319 с.

28. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. М. : Наука, 2011. 116 с.

29. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.

30. Ишмухаметова А. Пассивные конструкции со значением процесса в немецком языке: семантика, текстовые и дискурсивные функции : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.]

10.02.04 «Германские языки» / Поволжская государственная социально-гуманитарная академия. Самара, 2010. 18 с.

31. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка: Морфология. Синтаксис. К. : ИНКОС, 2009. 320 с.

32. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови. Львів : ПАЮ, 2007. 400 с.

33. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

34. Карпчук Н. П. Теорія і практика перекладу. Лексичні та граматичні аспекти. К. : Знання, 2010. 278 с.

35. Кійко С. В. Синергетика омонімії як мовного, мовленнєвого і міжмовного явища. Чернівці : Вид-во при Чернів. нац. ун-ті, 2016. 532 с.

36. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства : навчальний посібник. К. : УМК ВО, 1989. 104 с.

37. Ключина А. М. Средства выражения пассивности в английском языке в синхронии и диахронии : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / Поволжская государственная социально-гуманитарная академия. Самара, 2013. 18 с.

38. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник. К. : ИНКОС, 2002. 320 с.

39. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (англійською і українською мовою). К. : Вища школа, 1998. 175 с.

40. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.

41. Красильникова Л. В. Когнитивные особенности филологической терминологии в аспекте РКИ // Вестник РУДН. Сер. Вопросы образования: языки и специальность. М., 2010. № 3. С. 64-69.

42. Кривова Е. В. Пассивные преобразования в глагольных коллокациях : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Московский государственный ун-т им. М. В. Ломоносова МГУ России. М., 2003. 18 с.

43. Крохмальна Г. До питання еволюції української літературознавчої терміносистеми // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. «Проблеми української термінології». Львів, 2011. № 709. С. 84-87.

44. Крохмальна Г. Явище експлікації терміна в літературознавчому тексті (на матеріалі статті І. Денисюка) // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. «Проблеми української термінології». Львів, 2012. № 733. С. 193-195.

45. Крохмальна Г. Специфіка літературного терміна у структурі наукового тексту (на матеріалі праць Івана Денисюка) // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2013. № 733. С. 94-97.

46. Кузьміна К. А. Трансформація номіналізації в англо-українському перекладі языке : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченко КНУ України. К., 2004. 18 с.

47. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова. К. : Вища школа, 1983. 265 с.

48. Лейчик В. М. Предмет, методы и структура терминоведения : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Московский государственный ун-т им. М.В. Ломоносова МГУ России. Москва, 1989. 46 с.

49. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М. : ЛКИ, 2007. 256 с.

50. Литвиненко Т. Е. Интертекст и его лингвистические основы (на материале латиноамериканских художественных текстов) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10. 02. 19 «Теория языка» / Государственный лингвистический университет. Иркутск, 2008. 18 с.
51. Лімборський І. Світова література і глобалізація. Черкаси : Брама-Україна, 2011. 192 с.
52. Локайчук С. М. Терміни-словосполучення в сучасній археологічній науці // Науковий вісник Волин. нац. ун-ту. Серія Філологічні науки. Мовознавство. Луцьк, 2011. № 1. С. 71-76.
53. Лучкіна Л. Ф. Формування фахового словника в майбутніх учителів технічних спеціальностей // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка». К., 2002. С. 28-36.
54. Лучук О. Діалогічна природа літератури : Перекладознавчі та літературознавчі нариси. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. 280 с.
55. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мова). К. : Ленвіт, 2006. 157 с.
56. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К. : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
57. Матюшенко А. Г. Литературоведческий текст : лексико-семантический аспект. М. : Диалог-МГУ, 1988. 288 с.
58. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування. К. : Каравела, 2005. 245 с.
59. Мацько Л. І. Стилїстика української мови. К. : Вища школа, 2003. 462 с.
60. Михайлова Е. В. Интертекстуальность в научном дискурсе (на материале статей) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол.

наук : [спец.] 10.02.19 «Языкознание» / Социально-педагогический ун-т ВолГПУ России. Волгоград, 1999. 20 с.

61. Мишанкина Н. Лингвокогнитивное моделирование научного дискурса : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Томский гос. ун-т ТГУ России. Томск, 2010. 46 с.

62. Мишанкина Н. Ментальное пространство научного текста: метафорические модели // Вестник Томского государственного университета. Томск, 2007. Вып. 297. С. 7-11.

63. Мощенникова С. В. Дискурсивно-прагматический потенциал категориальных и некатегориальных форм выражения пассивной перспективы высказывания и текста в современном английском языке коллокациях : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / Барнаульский государственный педагогический университет. Барнаул, 2004. 20 с.

64. Мурсалов Ф. С. Пассивные конструкции в современном английском и азербайджанском языках : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / Бакинский государственный университет. Баку, 1984. 18 с.

65. Мушніна О. О. Граматичні особливості українського перекладу англомовної науково-технічної та художньої прози : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. К., 2006. 25 с.

66. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. К. : Вища школа, 2006. 312 с.

67. Онуфрієнко Г. С. Науковий текст у сучасному лінгводидактичному вимірі // Вісник Запорізького національного університету. Серія Філологічні науки. Запоріжжя, 2012. № 1. С. 334-339.

68. Панько Т. І. Українське термінознавство. Львів : Світ, 1994. 216 с.
69. Пиввуева Ю. В. Пособие по теории перевода. М. : Филоматис, 2004. 304 с.
70. Перхач В. С. Визначення? Означення? // Науково-термінологічна лабораторія Держ. ун-ту «Львівська політехніка». К., 1994. С. 8-11.
71. Райс К. Классификация текстов и методы перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М. : Международные отношения, 1978. С. 202-228.
72. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Х. : ХНУ, 2012. 376 с.
73. Рубцова М. Г. Чтение и перевод английской научно-технической литературы. М. : АСТ, Астрель, 2002. 384 с.
74. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. К. : Наука, 2001. 392 с.
75. Савельєва Н. О. Лінгвістична модальність : формальний, логіко-семантичний, функціонально-семантичний підходи // Наукові записки НДУ ім. М. В. Гоголя. Серія «Філологічні науки». Ніжин, 2014. Ч. 2. С. 210-214.
76. Сердюк Н. Модальність як лінгвістична категорія та лексичні засоби її вираження // Теоретична і дидактична філологія. Переяслав-Хм. (Київ. обл.), 2003. Вип. 14. С. 270-278.
77. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
78. Сірук О. Б. Тезаурус дієслів української мови : лінгвістичні проблеми та методика конструювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 «Українська мова» / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка КНУ України. Київ, 2006. 16 с.
79. Сітко А.В. Інверсія як прояв граматичних та стилістичних потенцій порядку слів в англійській мові та проблеми перекладу // Матеріали V

Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах». К.: НАУ, 2004. С. 3-5.

80. Сітко А.В. Комунікативні типи англійських речень та їх функції / А.В. Сітко // Філологічні студії. Луцьк, 2005. № 1-2 (3132). С. 128-131.

81. Сітко А.В. Мовленнєве навантаження риторичних питань у процесі комунікації // Актуальні проблеми науково-технічного перекладу. Дніпропетровськ : Нац. гірничий університет, 2007. Вип. 2. С. 212-218.

82. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2012. 248 с.

83. Тарасенко К. В. Науковий текст літературознавчої тематики у фокусі сучасних дослідницьких інтерпретацій // Тиждень науки: щоріч. наук.-практ. конф., 16–20 квітня 2018 р.: тези доп. / Редкол.: В. В. Наумик (відпов. ред.) : електрон. дані. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. 1565 с.

84. Тарасенко К.В., Афанасенко К.С. Лексичні особливості наукового тексту літературознавчої тематики електрон. версія // Тиждень науки: щоріч. наук.-практ. конф., 16–20 квітня 2018 р.: тези доп. / Редкол.: В. В. Наумик (відпов. ред.) : електрон. дані. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. С. 1594-1596.

85. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х т. / [упоряд. В. И. Даль]. М. : Русский язык, 2006. 708 с.

86. Тошов А. Ю. Сравнительно-сопоставительный анализ страдательного залога в таджикском, английском и русском языках функции : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : [спец.] 10.02.20 «Сравнительно-историческое и сопоставительное языкознание» / Таджикский национальный университет. Душанбе, 2013. 18 с.

87. Телеки М. Суб'єктивна модальність висловлення у писемній комунікації // Актуальні проблеми суспільних науки та історії медицини. Пермь, 2014. Вип. 4. С. 82-89.

88. Шапран Д. Багатокомпонентні терміни в сучасній українській маркетинговій термінології : нормалізаційний аспект // Українська термінологія і сучасність : [зб. наук. пр.] / [відп. ред. Л. О. Симоненко]. К. : КНЕУ, 2009. Вип. 8. С. 110-112.
89. Шмелінг М. Літературне порівняння чи порівняння культур? // Всесвіт. К., 2011. № 1-2. С. 203-209.
90. Хомутова Т. Научный текст : единицы ментальной модели // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия Лингвистика. Челябинск, 2010. Вып. 1 (77). С. 60-66.
91. Alves F. *Triangulating Translation*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2003. 164 p.
92. Bassnett S. *Translation Studies*. London; New York : Routledge, 2005. 176 p.
93. Landers C. E. *Literary Translation*. Clevedon; Buffalo; Toronto : Multilingual Matters Ltd, 2003. 215 c.
94. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / [edited by M. Baker, assisted by Kirsten Malmkjar]. London; New York : Routledge, 2001. 691 p.
95. Venuti L. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London; New York : Routledge, 2004. 353 p.
96. Wills W. *Translator Awareness* // *A Journal of English Language, Literatures in English and Cultural Studies*. New York, 1997. № 33. P. 89-100.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

97. Баррі П. Вступ до теорії : літературознавство і культурологія : електрон. версія. URL: http://www.studmed.ru/barr-p-vstup-do-teoryi-literaturoznavstvo-kulturologya_6366e03a1ab.html.pdf (дата звернення 25.10.2018).

98. Barry P. Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory : електрон. версія. URL: <https://www.amazon.de/Beginning-Theory-Introduction-Literary-Beginnings/dp/0719079276> (дата звернення 25.10.2018) .

ДОДАТКИ**Додаток А****Тези доповіді «Лексичні особливості наукового тексту
літературознавчої тематики»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

16-20 квітня 2018 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 001
ТЗ9

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №10 від 29.05.2018 р.)*

Упорядник Висоцька Н. І.

Редакційна колегія:

Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)

Зайцева В. М., канд. пед. наук, професор

Івченко Л. Й., д-р техн. наук, професор

Луньов В. В., д-р техн. наук, професор

Піза Д. М., д-р техн. наук, професор

Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор

Сажнев В. М., канд. техн. наук, доцент

Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

ТЗ9 **Тиждень науки.** Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 16–20 квітня 2018 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-617-529-196-2.

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться у Запорізькому національному технічному університеті. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-196-2.

© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ), 2018

<i>Приходько А. М., Алімпієва О. І.</i> Етноспецифічні та лінгвокультурні виміри англомовної Паремії	1580
<i>Приходько А. М., Лисак Ю. В.</i> Композиційно-мовленнєві форми в лінгвістиці тексту	1582
<i>Волошук В. І., Головань О. О.</i> Семантичні особливості віршів Р. М. Рільке та відтворення їх в українських перекладах	1584
<i>Костенко Г. М., Іваніків Л. І.</i> Алофронія як лінгвістична категорія протиріччя	1586
<i>Костенко Г. М., Дієв Ю. В.</i> Концепт кінотексту: лінгвокультурний та перекладацький аспекти	1588
<i>Підгорна А. Б., Кононенко Д. І.</i> Специфіка авторської концептосфери роману Дж. Орвелла «1984»	1589
<i>Леценко Г. А., Елькінсон С. Є.</i> Передача вертикального контексту при перекладі англомовної казки	1592
<i>Четвертак Є. О., Сухов І. О.</i> Інституційні характеристики англомовного політичного дискурсу США	1593
<i>Тарасенко К. В., Афанасенко К. С.</i> Лексичні особливості наукового тексту літературознавчої тематики	1594
<i>Хавкіна О. М., Бондаренко Я. І.</i> Стратегія доместикації при перекладі англомовного кінотексту українською мовою	1596
<i>Кузнецова І. В., Приходько Є. С.</i> Метафори-неологізми як відображення мовної картини світу у текстах англомовної преси	1598
<i>Кузнецова І. В., Голованевська К. П.</i> Особливості перекладу англомовних фразеологізмів на позначення кольору (колоронімів)	1601
<i>Кузнецова М. О., Ходус А. М.</i> Love як лінгвокультурний емоційний концепт	1603
<i>Кузнецова М. О., Багнюк С. Ю.</i> Комікс як полімодальний текст	1605
<i>Кузнецова М. О., Шибєко А. П.</i> Навмисне нехтування правилами орфографії в соціальних мережах: спунеризми та еративи	1607
<i>Кузнецова М. О., Торубалко Є. В.</i> Лінгвопрагматичні особливості аранжування англомовного рекламного дискурсу у галузі звукової інженерії	1609
<i>Куц Е. О., Волков В. Ю.</i> Поняття фразеологізму в сучасній лінгвістиці	1610

визначаються: статусно-рольовими характеристиками його учасників, набором типових для даної сфери комунікації ситуацій, цілей і умов, цінностей, моделей мовленнєвої поведінки, тематичних репертуарів мовців.

Інформація, актуалізована англомовним політичним дискурсом США, адресується не вузькому колу реципієнтів, а широкому загалу – представникам американської нації. Це визначає основні завдання вказаного типу дискурсу: сприяти розв'язанню соціально значущих питань країни, активно впливати на її мешканців, переконувати їх у справедливості певної ідеї, формувати в них правильне ставлення до тієї чи іншої проблеми, події, спонукати до її вирішення, пропагувати прогресивні ідеї тощо.

Англомовний політичний дискурс США здійснює своєрідну посередницьку діяльність. У ньому відбуваються процеси конвертації інформації (конструювання знання), перехід знання з одного рівня (інституційного) на інший (повсякденний), зрощення інформації будь-якого типу (політичної та розважальної, подій та реклами) тощо. Тобто в політичному дискурсі як комунікативно-когнітивній, мовленнєво-мисленнєвій діяльності суб'єкти масової комунікації формують норми опису та тематизації дійсності. Проте не лише тема визначає зміст і спосіб опису тієї чи іншої інформації в політичному дискурсі, але і сам вибір теми зумовлено означеним типом дискурсу.

Реагуючи на будь-які суспільні процеси, що відбуваються в країні, політичний дискурс вказує на її розвиток чи стагнацію, позитивні чи негативні зміни в конкретний період часу. При цьому цей тип дискурсу ефективно впливає на культурний та соціальний контекст формування особистої думки та прийняття індивідуального рішення представників американської нації. Він інтегрований у їх соціальні, особистісні та професійні відносини, він проникає в усі типи інституційного та повсякденного спілкування американців, стаючи засобом формування їх суспільної думки, певних світоглядних позицій та настанов.

УДК 801.82:81'373

Тарасенко К. В.¹, Афанасенко К. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-313м ЗНТУ

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ

Літературознавчий текст як об'єкт наукової уваги є доволі цікавим явищем. Річ у тім, що окрім типових стильових ознак наукового тексту як інформативність, логічність, точність і об'єктивність, а також ясність та зрозумілість, він насичений власне інтертекстуальним компонентом, який вимагає від перекладача не тільки майстерного фахового знання термінології літературознавства, але й власне

потужних креативних потенцій, оскільки мовний рівень тексту презентує чимало різних експліцитних та імпліцитних смислів.

Важливим для розуміння особливості текстів літературознавчої тематики є усвідомлення наявності в них чотирьох основних рівнів організації: мовно-структурного, мовно-когнітивного, комунікативно-риторичного та комунікативно-прагматичного [2, с. 336]. Інформація в такого типу текстах розпорощена по чотирьох рівнях: когнітивному, мовному, соціальному й культуральному, що дало змогу дослідниці Т. Хомутовій [3] говорити про особливу, інтегральну модель наукового тексту літературознавчої тематики.

Звичайно, лексична організація тексту такої тематики залежить від типу наукового тексту. В цій публікації проаналізовано монографію П. Баррі «Beginning theory. An Introduction to Cultural and Literary Theory» [4; 1].

Для цієї монографії типовим є насиченість тексту спеціальними термінами та термінологічними словосполученнями. Структурно англomовні терміни поділяються на однослівні (однокомпонентні) та багатоконпонентні або складені. До однослівних термінів відносяться прості або непохідні (однокореневі): *text* (текст); *structure* (структура); похідні, утворені від однокореневих слів і афіксів: *utopic* (утопічний); складні, що мають у своєму складі не менше двох коренів: *belles letters* (белетристика, красне письменство). До багатоконпонентних або складених термінів відноситься термін *epic song* (епічна пісня).

За тематикою ці терміни можна поділити на: терміни-поняття (*epic* – епос, *lyric* – лірика, *drama* – драма, *genre* – жанр, *tragedy* – трагедія), терміни на позначення методології та течій в літературознавстві (*feminist theory* – теорія фемінізму, *phenomenology* – феноменологія, *gender studies* – гендерологія), терміни на позначення історико-літературних епох (*Middle Ages* – Середні віки, *Renaissance* – Ренесанс). Переклад деяких термінів може викликати певні труднощі: так, терміни *romance* та *novel* перекладаються як роман, втім, варто завжди пам'ятати, що у випадку з *romance* мова йдеться про романи античний, середньовічний та ренесансний, тоді як у випадку з *novel* йдеться про ренесансний роман, та роман Нового часу. Саме в лоні англійського ренесансного роману тісно переплітаються риси як поетики *romance*, так і поетики *novel*. Всі ці тонкощі при перекладі тлумач має знати, щоб адекватно перекласти іншомовний текст.

До лексичних особливостей такого типу текстів також належить наявність слів, що роблять текст зв'язним та інколи есеїстичним: *as a result*, *finally*, *thus*, *therefore*, *on the one hand*, *on the other hand* тощо. Такі, нібито звичні для наукового тексту слова допомагають чітко структурувати текст. Річ в тому, що літературознавчий текст рясніє чисельними алюзіями та ремінісценціями на кшталт, міфологічних (*the myth of Orpheus*), літературних (*Ovid's Metamorphoses*), літературно-критичних (*Stephens*

Narratology – Стефенс «Наратологія»). Знання літературознавчого контексту, відтворення смислу при перекладі є найважливішим для перекладача тексту літературознавчої тематики.

Отже, терміни та терміноодиниці, алюзивність текстів, їх есеїстичний характер є тими текстотвірними чинниками, що репрезентують когнітивний потенціал, інформаційну насиченість та оптимальність мовної форми (точність, однозначність розуміння інформації) За таких умов, тексти літературознавчої тематики охоплюють типові структури спеціальної комунікації, що відображають спостереження, факти, гіпотези, теорії у вигляді мовлення для спеціальних цілей, що диференціюється через жанр та стиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія / Пітер Баррі / пер. з англ. О. Погинайко; наук. ред. Р. Семків. – К.: Смолоскип, 2008. – 360 с. – (Серія «Пролегомени»).
2. Онуфрієнко Г. Науковий текст у сучасному лінгводидактичному вимірі / Г. Онуфрієнко // Вісник Запорізького національного університету. – Серія Філологічні науки. – 2012. – № 1. – С. 334-339.
3. Хомутова Т. Научный текст: единицы ментальной модели / Т.Хомутова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. – Серия Лингвистика. – 2010. – Вып. 1 (77). – С. 60-66.
4. Barry P. Beginning theory. An Introduction to Cultural and Literary Theory [Електронний ресурс] / P. Barry. – Режим доступу до журналу: <https://leonardafinchie.files.wordpress.com/2014/09/beginning-theory-peterbarry.pdf>

УДК 811.111'25

Хавкіна О. М.¹, Бондаренко Я. І.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-313м ЗНТУ

СТРАТЕГІЯ ДОМЕСТИКАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КІНОТЕКСТУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Незважаючи на високу популярність кіно як жанру мистецтва в Україні, кінопереклад ще має ряд невирішених питань, які потребують подальших досліджень. Перекладаючи кінотекст, важливо не лише зробити фільм доступним для іншомовної аудиторії, але й зберегти ідею оригіналу, правильно презентувати образи героїв згідно зі стилістичним напрямком, заданим режисером, передати засобами мови перекладу цілісний твір, не допустити порушення його впливової сили [1, с. 28].

1596